

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НА ТЕМУ:
« СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
УКРАЇНИ В ХХІ ст.»

Студентка 4 курсу, групи СОІз-41
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (Історія)»
Москалюк Аліна Богданівна
Керівник:
доктор історичних наук, професор
Пилипів Ігор Васильович
Рецензент:
кандидат історичних наук, доцент
Кобута Степан Йосифович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я.....	7
1.1. Особливості вітчизняної історіографії православної церкви в Україні.....	7
1.2. Роль православної церкви в Україні в період здобуття незалежності.....	21
1.3. Соціальна роль Православної церкви в Україні.....	29
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ.....	40
2.1. Загальна характеристика Української Православної Церкви Московського Патріархату.....	40
2.2. Особливості Української Православної Церкви (Київський Патріархат).....	43
2.3. Концепція Української автокефальної православної церкви	46
РОЗДІЛ III. ТОМАС ПРО АВТОКЕФАЛІЮ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я.....	49
3.1. Процес формування Української Помісної Православної церкви.....	49
3.2. Значення і виклики Томасу про автокефалію українського православ'я.....	64
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Утворення Української православної церкви та прийняття нею автокефалії підтримується більшістю громадян України і є ще одним потужним інструментом самоідентифікації політичної нації України, незалежно від їхньої національності та віросповідання (українці та білоруси – православні, і католики, кримські татари - мусульмани, поляки - римокатолики, росіяни - православні, представники інших національностей і релігій).

Створення помісної автокефальної православної церкви є важливим для української держави для забезпечення ефективності національної безпеки, прискорення українізації мовного інформаційного простору, економічного зростання, національної самоідентифікації української політичної нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти становлення Української Православної Церкви та рецесії її автокефалії досліджували такі вчені: В. Лубський, В. Теремко, М. Лубська [15], Т.Євдокимова [8], В. Журавський [9], С. Онищук [19], та ін. Проте в новому геополітичному контексті це питання є особливо важливим для України, її громадян та світу і потребує подальшого дослідження.

Стан наукового прогресу проблеми. Дослідження проблем розвитку сучасного православ'я в Україні сьогодні є досить актуальним. Теоретичні підходи до аналізу сучасних процесів у релігійній сфері та вивчення українського православного феномену можна знайти в працях таких вчених, як Олександр Саган, Сергій Зідорук, Віктор Єленський, Людмила Филипович, Юрій Чорноморець та ін. Проте різноманітність і змістовна глибина досліджуваної проблеми дає основу для подальших знань.

Мета та завдання дослідження.

Метою дослідження є аналіз співіснування православних церков у сучасній Україні.

Мета характеризується такими дослідницькими завданнями:

- аналізувати діяльність і стан УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ;
- з'ясувати причини, що призвели до розколу православних церков в Україні;
- охарактеризувати позицію влади щодо становища Православ'я в Україні;
- стежити за переговорним процесом між УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ;
- проаналізувати можливі шляхи об'єднання Православ'я в сучасній Україні.

Об'єктом дослідження є діяльність православних церков у сучасній Україні.

Предмет дослідження – проблеми співіснування православних церков у сучасній Україні.

У географічні межі дослідження входять країни, що входять до складу сучасної України.

Хронологічні межі дослідження: нижня межа 1992 – 2019 рр. – період поділу Української Православної Церкви, верхня межа 2000 – 2020 рр., період сучасного розвитку Православної Церкви в Україні.

Наукова новизна. У цій роботі аналізуються причини співіснування православних церков у сучасній Україні, відкриття діяльності УПЦ КП, УПЦ КП та УАПЦ. Звідси випливає, що перші стали виразником інтересів

Москви, а другі відчують себе ізольованими у світовому православ'ї через свою неканонічність.

Пояснено причини розколу православних церков в Україні та описана позиція уряду щодо становища Православ'я в Україні, а це означає, що офіційна влада не має чіткої позиції щодо становища Православ'я в Україні.

У ході дослідження можна було помітити, що політика релігійного життя політизується у формуванні та діяльності трьох основних конфесій в Україні, а Українська Православна Церква досі не представлена самостійною канонічною структурою.

РПЦ і Вселенський патріархат, у свою чергу, не зацікавлені у будівництві сильної української церкви.

Методи дослідження. Для дослідження проблеми використано принципи та методи загальнонаукового та історичного аналізу.

Порівняльно-історичний метод та метод періодизації дозволили простежити зміни, що відбулися в українському православ'ї в період з 1992 по 2012 рр. Метод структурно-функціонального аналізу допоміг з'ясувати особливості та особливості сучасного становища українського православ'я.

Кількісним методом визначено кількість церковних адміністрацій, віруючих УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ. Для пояснення конкретних завдань використано проблемний хронологічний, порівняльний, історико-географічний метод, відповідний об'єкту та предмету дослідження.

Застосування цих методів дозволяло вирішувати поставлені завдання та досягати певної мети.

Практичне значення. Матеріали дослідження дозволяють самостійно розглянути проблеми та особливості співіснування православних церков в

Україні, а також можуть бути використані для підготовки до занять з історії України, релігії, історії церкви.

Структура роботи визначається її метою та завданнями, вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

1.1. Особливості вітчизняної історіографії православної церкви в Україні

Історію України неможливо розглядати без окремого аналізу історії Православної Церкви. Адже православ'я завжди відіграло важливу роль у розвитку української нації.

Протягом 70 років вивчення духовного життя народу було офіційною забороною радянської влади. За цей час була втрачена значна кількість першоджерел, що ускладнило вивчення історії об'єкта.

З початку 1990-х років історія Православної Церкви стала окремою галуззю сучасної історичної науки.

На початку 19 ст. Почала формуватися школа української церковної історії, у якій низка праць учених зосередилася на українській історії загалом. Перші дослідження в цьому напрямку проводили Д. Бантиш-Каменський (1788–1850) та М. Маркевич (1804–1860) [10, с. 59].

Певні аспекти історії церкви торкалися також П. Куліш (1819–1897), А. Скальковський (1808–1898) та М. В. Закревський (1805–1871). Вони обговорювали роль духовенства в суспільному житті та історію окремих монастирів і храмів [21, с. 85].

Історію українського народу та його духовне життя досліджував М. І. Костомаров, учень Д. Бантиш-Каменського та І. Срезневського, видатного українського історика, письменника та громадського діяча. У 1840 р. молодий учений написав дисертацію про Берестейську унію 1596 р. Проте ця праця («Про причини і характер унії в Західній Росії») залишилася незахищеною через заборону Міністерства освіти.

Дисертація була видана окремою книгою в 1841 році і незабаром стала відомою. Проте це детальне й об'єктивне дослідження викликало запеклі протести церковної влади, яка вбачала у ньому відхід від офіційного тлумачення складного й важливого для України питання. Після публічної заяви Харківського архієпископа Інокентія Борисова про «обурений зміст» книги молодого дослідника, через місяць офіційний наказ за підписом професора М. Устрялова (за наказом міністра освіти С. Уварова) довелося знищити ціле видання.

Найвідоміша праця вченого — «Закон Божий (Книга Буття українського народу)». Це унікальна праця М. Костомарова, в якій представлено Кирило-Мефодіївське товариство українсько-слов'янських святих, більш відоме як програмне положення Кирило-Мефодіївського братства. Більшість Кирила і Мефодія, у тому числі й сам М. Костомаров, були глибоко релігійними, а їхній народницький пафос — майже релігійним.

Але якщо М. Костомаров, М. Гулак та В. Білозерський були радше слов'янофілами, аніж прихильниками ідеї України, то П. Куліс і Т. Шевченко склали патріотично-українське крило. Любов до України, до історії цього народу як у «законі Божому», так і в інших братських програмних документах стала центром усього ідейного тягаря цієї праці [6, с. 89].

Автор викладає історію України в контексті загальної історії людства, у біблійно-епічному стилі викладає трагічне минуле нашого народу. Трактат можна розділити на три логічні частини:

1. Про Бога, історію світу, віру в Христа.
2. Слов'яни, Литва, Польща, Русь і віра Христова.

3. З України козацтво і віра Христова. За схемою твору віруючий стоїть в основі історичного процесу. Віра Христа веде його до свободи.

Тільки свобода гарантує рівність націй, народів і, насамперед, усіх, а отже, і щастя. Розуміючи, що життя людини і існування кожного суспільства підпорядковані Божим законам, Костомаров підніс своє розуміння духовності в житті адвокатури та у пізнанні історичного процесу.

На думку історика, жоден народ не збагнув, не визнав і не зрозумів Бога, але найбільше до нього підійшла Україна [3, с.7].

Вже на початку творчості М. Костомарова проявляється його бачення історії. Народи, забувши істинного Бога, пише він, «на світі є і горе, і біда, і біда, і нещастя, і незгоди». .. «М. Костомаров був істориком народного руху, який вивчав і розумів душевне життя народу. Минуле України; відкрилося йому як забута історія свого народу.

Від 76 параграфа до кінця трактату (п. 109) розкривається роль православ'я і вільного духу в житті козацтва [3, с. 7-8]. Він був різнобічним ученим із широкими науковими інтересами. Значну частину своєї праці М. О. Максимович присвятив дослідженню православної історії в Україні від найдавніших часів до початку 19 ст. [13, с. 89].

Значну увагу дослідник приділяв висвітленню впливу Берестейської унії на подальший розвиток суспільно-політичних відносин. Вважається одним із засновників української історіографії. Як ректор провідного європейського університету, він був особисто знайомий з метрополією та іншими релігійними діячами.

Після успішних реформ 1860-х років розпочався новий етап в історіографії вивчення української церковної історії. З цим періодом пов'язані такі відомі імена, як: В. Антонович (1834-1908), Д. Багалі, М. Хрущов (1866-1934). Зокрема, В. Антонович подає матеріали з біографії

Кирила Шумлянського, єпископа Переяславського, який очолював Луцьку єпархію.

Особливу цінність має розробка автором політики та правил релігійного життя в Речі Посполитої.

Автор акцентує увагу на стосунках між православними та греко-католиками [40, с.55]. Політичні та наукові погляди Хрущова з часом істотно змінилися. Проте цінність його роботи полягає в тому, що кожен свій висновок чи припущення він підкріплює документальним матеріалом. Він відрізняє від інших праць того часу наукові досягнення Михайла Сергійовича, перевіреність його наукових винаходів та їх підтвердження науковими фактами. Перелік праць історика свідчить про широкий інтерес до історії української церкви [15, с.32].

Він намагався якомога переконливіше показати вплив релігії на суспільне життя суспільства в цілому. Пану Хрущову, як і багатьом вченим того часу, довелося працювати над функціонуванням різних політичних систем. Проте його погляди на історію церкви розвивалися не залежно від поточної ситуації, а від накопичення позитивної інформації. Саме цей факт суттєво вплинув на стан уявлень та знань про історію української церкви.

У першій половині 19 ст. Історія Української Православної Церкви лише почала розвиватися в науковому середовищі. Деякі з цих епізодів були висвітлені як в російській, так і в українській історіографії того часу. Характерною рисою тогочасних досліджень було те, що Православна Церква в Україні розглядалася лише в контексті історії Російської Православної Церкви і, відповідно, російської державності. Частково цим питанням займалася польська історіографія, яка, однак, більше займалася соціально-політичним впливом і діяльністю Церкви в Речі Посполитій, ніж будь-яким іншим аспектом історії Православної Церкви.

З середини 19 ст. більшість досліджень з історії української церкви писалося церковними істориків на сторінках церковної преси. Наприкінці 19 ст. Першим світським науковим журналом, у якому історія Української Церкви знайшла своє найрізноманітніше висвітлення, особливо в політичному плані, був журнал «Київські старожитності».

На його сторінках відображено різні точки зору як Церкви, так і вчених світської історичної літератури. Вони ставилися до церкви відповідно до внутрішньої та зовнішньополітичної ситуації.

Характерною рисою більшості науковців, які виступали на цю тему, був внутрішньополітичний тиск російського уряду на Українську православну церкву, а також визнання нею негативних наслідків його наслідків та використання у зовнішній політиці проти Речі Посполитої. Саме наприкінці XIX – на початку XX ст. ми вважаємо, що розвивається національний світський напрям у вивченні церковної історії.

Поряд з цією працею друкувалися праці про церковну історію окремих регіонів України. Таким чином, у перші десятиліття XIX – XX ст. було опубліковано велику кількість праць з проблем місцевої релігійної історії в інших частинах імперії. Їх вивчення дає змогу точніше визначити ступінь специфіки ситуації в тій чи іншій сфері церковного життя, відстежити тенденції, які були характерні для розвитку Півдня України та інших регіонів країни.

Велику роль у вивченні історії релігії в цілому та окремих регіонів відігравали духовенство. Першою спробою систематизувати церковну історію південноукраїнських губерній після 1775 р. була «Коротка історична довідка про слов'янську єпархію, її єпископів і семінарії», опубліковану в харківському «Календарі...» 1810 р. В. Бідновим, який відкрив і передрукував твір. У «Літописі Катеринославської науково-архівної комісії» обґрунтовано було припустити, що її авторство належало архієпископу І. Башинському, який тривалий час працював у семінарії, був

її ректором, членом Катеринославської консисторії, а отже, не лише мав доступ до джерел. , с. 22].

Фактично «Коротка історична заява...» — це хронологічна біографія єпископів Південноукраїнської єпархії 1775 – 1810 рр. із відомостями про найважливіші події церковного життя.

Процеси, що відбувалися в останній чверті 18 – перших десятиліттях 19 століття на півдні України, сприяли розвитку розуміння особливостей цього краю, посиленню інтересу до його історії, розвитку місцевого патріотизму.

Наприкінці 1830-х років краєзнавці з півдня заснували в Одесі наукове товариство [17, с. 45], що поклало початок системній і багатогранній роботі з вивчення регіону минулого.

Важливим напрямом було вивчення церковної історії. На сторінках «Одеського історико-стародавнього товариства» друкувалися публікації Г. Розанова, С. Серафимова, А. Лебединцева, М. Мурзакевича, К. Оранського, Ф. Лалікова, І. Кареліна та інших дослідників та аматорів, які переважно висвітлювали історії життя видатних діячів, історія окремих храмів і монастирів, деякі визначні події в історії релігії.

Слід зазначити, що одним із пріоритетів багатьох із зазначених авторів та Одеської історико-старожиткової асоціації (ОТІС) загалом була археологічна робота над виданнями ОТІС та історіографічним простором Півдня України загалом: краєзнавчі дослідження відродили позитивізм. , науковою частиною якого була впевненість у принциповій можливості пізнання минулого через оволодіння критичною інформацією та критичне

Щодо методології роботи Феодосія, то єпископ обрав традиційний шлях «слідування за першоджерелами засвоєння.

Термін «стиснутий історіографічний час» О. Журба вжив у зв'язку з історичним історіографічним простором вперше в ОТІС на півдні України:

розвиток різних жанрів, методів, напрямів, стилів, дисциплінарних компонентів історичного письма відбувався майже синхронно. [41, с. 30].

Великий відсоток авторів, які обговорювали церковну історію місцевості, становили священнослужителі. Це пояснюється природним професійним інтересом до сфери, в якій працювали самі ці священнослужителі та монахи; наявність так званих матеріалів «на місці» для дослідження; заохочення як єпархіального керівництва, так і окремих священників ОТІС писати історію своїх церков і монастирів.

Хоча багато священнослужителів фігурували в нотатках ОТІС лише в одному виданні, інші члени товариства були активними і досліджували різні аспекти минулого церкви [12, с. 22].

Зауважимо, що більшість архівів Катеринославської консисторії, єпископського будинку, Самарського монастиря та парафіяльних церков, які перебувають у володінні єпископа, сьогодні зникли, тому творчість Макаревського є надзвичайно цінним джерелом у вивченні історії України та Церкви в Катеринославі [33, с. 56].

», тож більшість його роботи ґрунтується на перекладі документальних фільмів із великим цитуванням, мінімізуючи таким чином кількість фактичних помилок. Крім Феодосія (Макаревського), в останній чверті 18 століття і середині 19 століття він друкував статті з історії помісної церкви в «Офіційних вісниках Катеринославської єпархії», які виходили двічі на місяць з 1872 р. тричі на місяць з 1896 р. В. Базарянінов, В. Біднов, Ф. Васильєв, В. Греков, Г. Дубінський, М. Кравченко, А. Лосенков, Є. Овсянніков, Р. Петров, А. Ржевський, О. Федоровський [24, с. 30].

Багато публікацій виходили без підпису або лише з ініціалами автора. У Єпархіальному журналі інших єпархій публікувалися статті про храми південного регіону України. Зокрема, деякі аспекти історії релігії щодо підкорення Півдня кафедрі єпископа Полтавського публікуються в авторській «Полтавській єпархіальній відомості» [15, с. 11]. У київську

давнину були опубліковані окремі праці з історії церкви в регіоні, які містили відомості про етнографію та релігійне минуле українських земель.

У журналі переважали матеріали про козацьку епоху, старообрядців і духоборів, їх стосунки зі світською владою та офіційною церквою, підготовку катерининського духовенства до зустрічі Катерини II, братську ходу церковної метрики 1801 р. [46, с. 29].

Окремі статті про споруди, події та людей, пов'язані з церковною історією Півдня України, з'явилися на сторінках «Нового русского календаря», «Южного сборника», «Русских древностей», «Русских архивов», «Віри і розуму», «Духовне читання», «Наукові записки Імператорської академії наук», «Інші видання [7, с. 20].

Інституціоналізація науково-дослідних архівів Таврії, а потім і Катеринослава має важливе значення для інституціалізації вивчення історії краю. Пріоритетом їхньої роботи, як свідчать уже назви комітетів, була розробка писемних джерел.

Члени Таврійської науково-архівної комісії (ТАНК) зосередилися переважно на вивченні архівного матеріалу з історії Таврійської області [11, с.33].

Більш плідніше у створенні праць з історії церкви працювали члени Комісії Катеринославського наукового архіву (КУАК), які за час свого існування (1903-1916) видали 10 літописів. Значна активізація досліджень у цьому напрямі відбулася за рахунок дослідника В. Біднова, який обрав об'єктом свого дослідження церковну історію. За життя Катеринослава бідняки склали та опублікували декілька публікацій з історії Катеринославської семінарії, описи архівів, що містять документи церковної історії, обставини ліквідації церковної системи вольностей на Запоріжжі, особи церковних діячів [18, с. 13].

Крім В. Біднова, на сторінках «Літопису КУАК» публікували твори на церковну тематику П. Соччинський, В. Машуков, В. Данилов [20, с.76]. Ці дослідження становили лише невелику частку публікацій з церковної історії — останні становили майже чверть усіх публікацій і були переважно археологічними.

Акцент на археологічній роботі дослідників Таврійської та Катеринославської архівних комісій значною мірою визначив методологічний підхід, якого дотримувалася переважна більшість досліджень: автори прагнули чітко слідувати джерелам, не роблячи зайвих узагальнень.

Твори, присвячені Українській Церкві, з'являлися не лише в журналах, а й в окремих виданнях. До таких праць належать довідкові праці М. Родіонова, єпископа Гермогена, Ф. Мільяновського. Крім праць Гавриїла (Розанова), Феодосія (Макаревського), архімандрита Діонісія, вийшла низка окремих видань, присвячених монастирям Півдня України.

Коротко описано церковну історію 1770-1840-х років, а потім детально викладено внески авторів, опубліковані наприкінці 1920-х років в «Історичному нарисі заснування вікаріату в Херсоні та його життя» [21, с. 12]. і були присвячені проблемам, якими ми займалися, їх велику цінність слід відзначити особливо у реконструкції церковної історії на мікрорівні, враховуючи акцент на біографії церковних діячів, минуле конкретних церков, громад, монастирів, шкіл. Така вузька проблема значною мірою зумовлювалася обмеженою більшістю доступу авторів до масивів джерел, які дозволили б повністю реконструювати минуле церкви.

Згідно з домінуючим позитивістським підходом, оптимальним принципом подання матеріалу було дотримання самих джерел. На підходи до викладу й інтерпретації фактів вплинуло як домінування релігійного світогляду, так і перевага серед авторів духовенства; більшість

дотримувалася офіційної концепції однозначно позитивної ролі держави у розвитку православ'я.

Перебуваючи в структурі Православної Церкви Російської імперії, Церква України знала всі процеси, що відбувалися в країні в цілому.

Тому для адекватного відтворення минулого церкви принципово важливим є вивчення групи праць з православної історії імперії.

До середини 19 ст. дослідники переважно досліджували роль синодального періоду в історії Православної Церкви. Першою науковою працею в цьому напрямку стала праця архієпископа Чернігівського і Філарета (Гумілевського), який систематизував церковну історію країни до 1825 р. [32, с.65].

У наступних публікаціях з історії Російської Церкви Філарет вже більш відкрито висловлював свою думку. Великий вплив на зростання інтересу до церковної історії мали події підготовки та проведення реформ Олександра II. Тоді як духовенство, так і широка громадськість отримали можливість вільно проаналізувати становище духовенства, його вплив на суспільство.

Питання управління, організації та духовного життя церкви порушувалися на сторінках журналів та в окремих виданнях. Вона була підготовлена як основа для створення більш загальних праць з історії церкви. Спираючись на велику кількість опублікованих джерел, дослідник звернувся до проблем духовної освіти та історії парафіяльного духовенства в Синодальній імперії. Висновки дослідження П. Знаменського, яке логічно структуроване і досить добре структуроване, справили значний вплив на багато поколінь сучасних і майбутніх поколінь дослідників. Самостійним, систематичним і методично добре побудованим твором став «Путівник по історії російської церкви» О. Доброклонського.

Паралельно зі створенням узагальнюючих праць писали дослідження з окремих проблем минулого церкви в імперії. Так, Григорович опублікував кілька рецензій на різні аспекти релігійної історії країни, Д. Ростиславов

присвятив свою роботу надбаням монастирів; У творчості Знаменського входило духовенство за правління Катерини II і Павла I; Ф. Благовідов детально вивчив участь духовенства у освіті населення за часів Олександра II [25, с.37].

Цей відсоток був нижчим серед авторів, основною темою яких була не історія церкви, а відомості про факти, безпосередньо пов'язані з православною історією Наддніпрянщини в останній чверті XVIII – середині XIX ст.

Невіддільність Церкви від країни, тісне переплетення релігійної сфери з іншими сторонами життя, релігійність світогляду авторів зумовили дуже широку й різноманітну історіографію цієї групи праць. Власне, у вивченні майже всіх предметів, пов'язаних із землями України між 1775 і 1861 роками, ми знаходимо згадки про духовне життя церков і прихожан.

Велика кількість робіт, спрямованих на висвітлення соціально-економічного розвитку регіону. Початком цієї течії був А. Скальковський, у працях якого знаходимо багато згадок про різні сторони церковного життя південного регіону [6, с. 11].

Факти про церкви, духовенство, навчальні заклади, особистостей духовного життя можна знайти в працях про окремі поселення в Україні, а духовні традиції Запоріжжя — у працях з історії козацтва. Яворницький [37, с. 32]. Важливими відомостями про участь духовенства в освіті та вихованні населення є праці про світські навчальні заклади краю та систему освіти козацького краю загалом: Я. Грахова та С. Веребрюсова, І. Міхневича, Г. Донцов, Д. Говоров, І. Чернівець, М. Ленца, Ф. Лікоть [28, с. 12].

Інформацію з питань нашого дослідження можна знайти в кількох інших тематичних областях.

Під час розвитку Рад вітчизняної науки (1917–1991) уявлення про історію змістилися до ідеологічних інтересів. У той час історія історії Радянського Союзу розвивалася в унікальних і специфічних умовах,

зумовлених процесами становлення нової суспільно-економічної формації. У цей період наука взагалі відчула вплив марксистсько-ленінської партійної ідеології. Внаслідок такої практики вітчизняна наука в радянський період не отримала необхідного розвитку.

Було опубліковано лише кілька праць із певним змістом та ідейним забарвленням [29, с. 26]. У період панування партійної ідеології в радянській історії предметом історії Православної Церкви був кінець 17 – 19 століття. В Україні його найпоширеніше досліджували представники української зарубіжної історії, а зокрема про нього досить регулярно обговорювалися на сторінках «Українського історика», створеного на відміну від офіційної радянської історичної науки України та «Українського історичного журналу», але зазвичай вирішувалися всі питання. Призма політичних і соціальних аспектів розвитку українського суспільства. Проголошення незалежності України розпочало новий сезон інтересів до історії Православної Церкви. У сучасній домашній науці,

Переважна більшість сучасних учених вважає, що Православна Церква відіграла важливу роль у житті українського народу. Вчені детально вивчили ситуацію на козацькій Гетьманщині, де її територія була поділена.

З 1990-х р. Вітчизняна історія вивчає різноманітні теми з історії церкви, в контексті яких піднімалися окремі історіографічні аспекти, але вони були спрямовані переважно на вирішення вузьких проблем огляду наукової літератури, а не на аналіз історіографічного процесу в Україні.

На нашу думку, можна сказати, що протягом усього розвитку української історії з ХІХ ст. На сьогоднішній день Київський університет імені Тараса Шевченка був і залишається важливим дослідницьким центром, який об'єднує вчених, які систематично досліджують історію Української Православної Церкви. За своїм значенням і впливом на подальший розвиток історичної науки у відображенні історії Православної

Церкви Київський університет є найстабільнішим і найвпливовішим у науковому середовищі.

Весь історіографічний процес вивчення історії Української Православної Церкви можна поділити на такі періоди:

Перший період – XIX – початок XX ст. - Період Російської імперії, коли становлення та розвиток історії України та творення національної історії України:

1805-1860 / 1861 рр. - Попередній етап збирання відомостей про історію Української Православної Церкви, де у вивченні української церковної історії домінує історичний напрямок історії церкви:

1860 / 1861-1882 рр. - етап від початку систематичного видання епархіальних видань і початку видання «Київської старовини», що характеризується розвитком світського напрямку в дослідженні історії церкви в історичних наука;

1882-1917 рр. - період від появи «старожитності Києва» до періоду національно-національного відродження України, що завершує розвиток світського напрямку в історичній науці до вивчення історії церкви.

Другий період - 1917-1991 р. - радянський період, коли утворилася партія з історії української історії в СРСР та ідеології зарубіжної історії України:

1917-1930 рр. - етап, на якому поступово ідеологізується історія української історії, а вивчення української церковної історії набуває виразних атеїстичних рис та антицерковної спрямованості;

1930-1970 р. - етап, на якому історія української церкви не вивчалася цілеспрямовано, на відміну від російської радянської історії;

1970-1991 рр. - Етап, на якому Київський університет імені Тараса Шевченка відроджує світський напрям у вивченні церковної історії в Україні.

Третій період – з 1991 р. – це сучасний період, що характеризується позбавленням ідеологічних стереотипів у вітчизняній науці на пострадянському просторі, поглибленням вивчення української церковної історії та пов'язуванням її із зарубіжними центрами у своїх дослідницьких завданнях.

Історія Православної Церкви в Україні кінця 17 – 19 ст. представляє одну з маловивчених сторінок вітчизняної історії. її вивчення, що визначило місце та роль окремих православних єпархій, окремих церковних структур (монастирів, церков), діяльність духовенства від нижчої до вищої православної ієрархії в українському суспільстві на початку 19 – початку 20 ст. вітчизняної історіографії. носили більшою мірою неповний і фрагментований характер [13, с. 34].

У більшості випадків історики мали справу лише з кількома епізодами церковного життя та стосунків церкви із суспільством та державою. У центрі уваги були питання соціальної політики, але лише обмеженою мірою економічні аспекти існування церковних структур, роль церкви в регулюванні суспільних відносин та багато іншого.

Безперечно, найважливішим досягненням дореволюційної історіографії є впровадження нових документальних матеріалів. За цей час історики вперше торкнулися таких питань, як стосунки між православним духовенством і населенням, з одного боку, і греко-католицькими і католицькими священиками, з іншого, і польською шляхтою, з одного боку, і ієрархічні відносини, з іншого. соціально-правовий статус церковного життя, монастирів і духовенства, політичні умови існування єпархій.

Історія Української Православної Церкви знайшла відображення у творчості багатьох учених вітчизняної історії, як церковної, так і світської історіографії, зокрема М. О. Максимовича, М. І. Костомарова, П. Г. Лебединцева, Ф. Г. Лебединцева, М. В. Закревського, В. Б. Антоновича, О. М. Лазаревського, І.В. Лучицький, М. А. Левицький, С. Хрущов, О. Г.

Лотоцький, В. О. Пархоменко, П. К. Федоренко, О. П. Оглоблин, І. Власовський, О. П. Крижа та ін.

Водночас праця більшості цих дослідників — це дослідження історії української церкви XVII—XVIII ст. залишився невивченим у сучасній історичній науці.

Аналіз наявної наукової літератури з історії Української Православної Церкви свідчить про те, що відсутність комплексних і узагальнених історіографічних досліджень з цього питання призвела до того, що багато сучасних наукових праць мають досить слабку історіографічну основу. негативно впливає на загальний стан науки.

Хоча в історії існує значна кількість загальнонаукової літератури, опубліковано незначну кількість спеціальних історіографічних досліджень з історії Української Православної Церкви.

1.2. Роль православної церкви в Україні в період здобуття незалежності

З моменту демократизації суспільно-політичних відносин у Радянському Союзі після обрання Горбачова Генеральним секретарем ЦК КПРС та здобуття Україною незалежності релігійне життя в нашій країні почало відроджуватися. Разом з Українською Православною Церквою (УПЦ МП), у канонічній єдності з Московським Патріархатом, Українською Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ), Греко-Католицькою Церквою України (УГКЦ) та Українською Православною Церквою в Україні. Київський КП).

Відтоді кількість релігійних громад в Україні зросла майже в шість разів і на початок 2015 року досягла 33,8 тис. У нашій країні функціонує

516 монастирів, 198 духовних шкіл та 12 406 недільних шкіл та 31,8 тис. священнослужителів. Релігійні організації видають 370 періодичних видань [27, с. 11].

Основний релігійний інвестиційний бум відбувся між 1988 і 1990 роками, коли щорічний приріст релігійних громад перевищив 30%.

У 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [38, с. 23], яка, як і старі радянські закони, проголошувала повне відокремлення церкви від держави, але була численною. Більш демократичний, ніж попередній закон.

Проте на початку 1990-х років, з проголошенням незалежності України, українські церкви вже були глибоко втягнуті в політичну боротьбу. Кожен із них мав своїх захисників, які в свою чергу користувалися підтримкою церкви під час виборів, політичних мітингів та змагань тощо. ЦК Компартії України та місцеві органи влади на сході та півдні України були в союзі з УПЦ МП, місцева влада Галичини підтримувала УГКЦ, а група послів Верховної Ради та української інтелігенції – УАПЦ.

Серпневий переворот у Москві 1991 р., розпад Комуністичної партії України та проголошення незалежності України передали політичну ініціативу Верховній Раді України. Відтоді баланс цього лідерства між різними релігійними групами перетворився на цілеспрямовану релігійну політику. Лейтмотивом цього стала ідея автокефалії найбільшої православної церкви на чолі з митрополитом Філаретом під юрисдикцією Московського патріархату.

У листопаді 1991 року, якраз перед грудневим референдумом про незалежність України, митрополит Філарет, який виявив свою проукраїнську орієнтацію, скликав архієрейський собор, який вирішив звернутися до Московського патріарха з проханням дозволити автокефалію УПЦ.

Однак у березні 1992 року Архієрейський Собор Російської Православної Церкви, щоб зберегти свій вплив на всьому пострадянському просторі, провів де-факто суд над Філаретом і змусив його відійти від українців. Коли Філарет, повернувшись до Києва, за підтримки місцевої влади і відчуваючи сприйняття його ідей в українському суспільстві, відмовився це зробити, його позбавили права займати церковну посаду [26, с. 20].

У травні 1992 року в Харкові був скликаний Архієрейський Собор УПЦ, який за погодженням з Московським Патріархатом скинув з посади митрополита Філарета і обрав ієрархію РПЦ митрополита Володимира Сабодана. Публічне втручання Москви у справи незалежної та суверенної адміністрації УПЦ стало можливим значною мірою завдяки проросійській опозиції Філарета, єпископів його власної церкви. Більшість керівних кіл УПЦ, колишнього екзархату РПЦ, які здобули богословську освіту в Російській Федерації, дотримувались орієнтації централізму – як і раніше – на традиційно «сильну» московську владу, яка не реагувала. очікування на початку 1990-х років.

Офіційний Київ вороже ставився до спроб блокади РПЦ добитися автокефалії в українській церкві і продовжував підтримувати Філарета. У червні 1992 року Собор УАПЦ під головуванням Надзвичайної ради заснував нову церкву під проводом Патріарха Мстислава — Українську Православну Церкву Київського Патріархату (КПЦ КП). Митрополита Філарета обрали заступником патріарха, а враховуючи, що патріарх Мстислав перебував в Україні лише під час рейдів, він практично взяв на себе керівництво церквою. За підтримки українського уряду розпочав активну роботу з будівництва та модернізації нової церкви [18, с. 33].

Намагаючись утримати релігійну ситуацію в Україні під контролем, РПЦ спочатку перейменувала Український екзархат в Українську Православну Церкву, а потім надала йому адміністративну незалежність,

залишивши його під своєю юрисдикцією. Однак ні перейменування церкви, ні надання незалежності владі не послабили напругу між українським і російським православ'ям. Спроби об'єднати українське народне національне повстання з церквою, яка залишилася в канонічній єдності з Московським патріархатом і об'єднала її паству в сильну московську владу, зазнали невдачі.

Їхня підтримка з боку нових демократичних сил, націоналістичних та політично активних громадян, палких прихильників національного та релігійного відродження України значною мірою сприяла перехопленню релігійної громадської ініціативи УПЦ КП та УГКЦ. Членів конгрегацій цих церков об'єднувало й об'єднувало, незважаючи на відмінності в богословських і релігійних питаннях, схоже ставлення до національних проблем, хоча між ними точилися гострі майнові суперечки.

У двох Українських Православних Церквах УПЦ МП і УПЦ КП залишалися спільними лише в релігії, а все інше було різним: статус, політична та національна орієнтація, мова богослужіння, матеріальні можливості, кількість послідовників, сфери впливу та інші. так далі. Більшість вірян, священників та ієрархії поступово рухалися до національної ідеї України.

Влітку 1993 року, у зв'язку зі смертю Патріарха Мстислава на засланні, були здійснені спроби об'єднання трьох православних церков під омофором Київського патріарха. Однак цей тест не дав позитивних результатів. УПЦ КП та УАПЦ (частина духовенства, яка не підтримувала вступ до УПЦ за часів Філарета) обрали своїх патріархів на зміну Мстиславу, підсиливши тим самим нинішні поділи та найчисельніші.

УПЦ митрополита Володимира Сабодана залишалася під юрисдикцією Російської православної церкви [17, с. 32].

На жаль, неодноразові заклики Президента України Л. М. Кравчука, а згодом і Президента України В. А. Ющенка не дали

Константинопольському Патріарху УПЦ КП автокефалію для досягнення бажаних результатів.

Політика Адміністрації Президента України Л. М. Кравчука, заснована на спробах встановити фактичний державний статус Української Православної Церкви, значною мірою була продовженням політики українських урядів у 1917-1920 роках. Однак напрямом цієї політики та спроби її реалізації визначали не лише вплив традицій, а й умови внутрішнього життя України та приклад сусідів. У посткомуністичній Польщі та Росії влада співпрацювала з місцевими «розвинутими» церквами, римо-католицькою та православною церквами, які де-факто замінили державу. РПЦ також взяла на себе зобов'язання зберігати і захищати російський вплив за межами Росії, ставши одним із засобів збереження імперії.

Таким чином, тиск керівників Російської Федерації та Російської православної церкви спонукав українське керівництво прагнути до своєї державної церкви. Тому боротьба за незалежну державну церкву входила до сфери прямих політичних інтересів багатьох українських національних еліт. Таким чином, припинення міжконфесійної війни та гармонізація відносин між ними та державою було нагальною потребою сучасної державної політики України. Однак реалізація цих цілей через створення єдиної православної юрисдикції, у даному випадку УПЦ КП, підпорядкована державній церкві не вдалося [13, с. 29].

У наступні роки ієрархи УПЦ КП та УАПЦ неодноразово намагалися об'єднати ці церкви на добровільних засадах (останнє – у 2015 р.). Але, на жаль, їхні різні погляди на процес вступу та взаємні звинувачення не дозволили їм досягти мети, на яку давно сподівалося українське суспільство.

Важливою проблемою, яка негативно впливає на державотворчий процес, є приховане протистояння УГКЦ та Української Православної

Церкви. Парадоксально, але це протистояння триває на основі національної ідеї України. Давні суперечки про те, яка церква відіграє роль у відображенні національних ідей. Проте історія свідчить, що обидві церкви були на боці української державності, хоча дилема вибору України – схід чи захід – розділила ці табори на два табори.

Міжцерковний конфлікт, який існує в Україні і поглибився після військової агресії Росії, пояснюється також на теологічному та ієрархічному рівнях. Кожна церква прагне у вигідному світлі показати свою роль і місце в історії українського народу.

Важливим аргументом ієрархів УПЦ МП та РПЦ є звинувачення в неканонічності інших православних церков в Україні. Проте відкрита підтримка сепаратистських рухів УПЦ МП на Сході [22, с. 56].

Допомога України, як і УПЦ КП, у відстоюванні територіальної цінності нашої країни залучає до цієї «неканонічної церкви» все більше громадян України.

Сьогодні міжцерковні протистояння, особливо між УПЦ МП та УПЦ КП, які відображають складність і суперечливість державотворчого процесу України, постійно підживлюються слабкою консолідацією суспільства, протистоянням між гілками влади та політичними партіями. . і рухи.

Враховуючи різноманітність, складність і тривалість міжконфесійних конфліктів в Україні та їх вирішальний вплив на стабільність суспільно-політичної ситуації в країні, релігійна злагода може бути досягнута лише за допомогою низки комплексних заходів релігійного та світського характеру: політичного втручання; розуміння духовенства і віруючих, і особливо націоналістичної орієнтації.

Звичайно, об'єднання різних гілок Української Православної Церкви в єдину церкву вирішило б багато проблем у релігійній та церковній сферах.

Існування кількох православних церков у країні не є історично нормальним, нетиповим для сьогодення та малоперспективним на майбутнє.

Питання унії церков теоретично не складне, але на практиці зробити це непросто, тому що церкви абсолютно різні, хоча спільного у них набагато більше, ніж відмінностей.

Говорячи про підходи до об'єднання українського православ'я, слід пам'ятати, що понад триста років російське самодержавство, а потім і радянське керівництво здійснювали релігійний вплив на українців через російське православ'я, проводячи політику української асиміляції. Сьогодні таку політику проводить РПЦ, яка заперечує різницю між народами Росії та України [22, с. 20].

Ставлення прихожан УПЦ МП до національної ідеї України не зовсім таке, як у послідовників УПЦ КП, УАПЦ та УГКЦ. Тому об'єднати всі гілки українського православ'я без попередньої системної українізації церковної сфери неможливо, доки в Українській православній церкві є проукраїнська більшість серед єпископату, духовенства та мирян.

Ідеології УГКЦ, розроблені митрополитом Андреем Шептицьким та патріархом Йосипом Сліпим, мають великий потенціал для можливого об'єднання церков у національну церкву. Вона повністю орієнтована на схід, розглядає УГКЦ як всеукраїнську церкву і бачить об'єднання греко-католиків і православних в одному патріархаті як можливість для цього. Проте реалізація цих намірів можлива лише в довгостроковій перспективі за умови, що тоді об'єднані православні.

Проте, як показали 2014-2015рр. Церкви в Україні здатні відіграти важливу роль у відбудові української держави та об'єднати її громадян перед обличчям зовнішнього агресора. Але для цього духовенство та миряни, незалежно від їхньої церковної орієнтації, повинні визнавати однакові проєвропейські цінності, мати спільне розуміння національної ідеї та поглядів на устрій Української держави [19, с. 64].

З одного боку, це є основою для формування в Україні єдиної помісної православної церкви, а з іншого — підвищує роль церков і церковних громад у відбудові Української держави.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що церкви відіграють важливу роль у розбудові національної держави. Тому після демократизації суспільних відносин у Радянському Союзі наприкінці 1980-х років в Україні почалося відродження релігійної діяльності та масове зростання церковних громад. Водночас керівництво нашої країни підтримало тих єпископів, які зосередилися на становленні незалежної Православної Церкви в Україні. Натомість РПЦ робила все можливе, щоб утримати українських православних під контролем, щоб зберегти свій імперський вплив.

Події 2014-2015 років, коли одні єпископи та священники (УПЦ КП, УАПЦ та УГКЦ) підтримували український народ та його війська у боротьбі з іноземним агресором, а інші (УПЦ МП) у кращому випадку підтримували їх, не реагували на сепаратистську діяльність, а окупанти, у гіршому випадку, підтримували їх, знову посилювали потребу об'єднання всіх українських православних церков в одну помісну автокефальну церкву [11, с. 78].

З огляду на викладене, дії українських політиків мають бути спрямовані на формування у віруючих єдиного уявлення про національні цінності, незалежно від їх релігійної приналежності. Це є основою для об'єднання українського православ'я та розбудови української держави.

Подальші дослідження мають зосередитися на ролі протестантської та інших церков у розвитку незалежної України.

1.3. Соціальна роль Православної Церкви в Україні

Станом на 1 січня 2013 р. в православ'ї налічується 18 479 релігійних організацій, що становить 50,2% їх загальної кількості [9, с. 48]. За кількістю православних організацій Україна є світовим лідером, що дозволяє зробити висновок про релігійне відродження православної країни в Україні. Проте останнім часом його частка в загальній складовій зменшилася через «релігійний бум», який можна спостерігати на конфесійній карті України.

Майже 70% усіх українських православних громад належать до Української православної церкви Московського патріархату, яка об'єднує 12 485 релігійних організацій. Протягом 2013 року кількість релігійних громад УПЦ МП зростає на 255 одиниць. Церква також має 48 єпархій, 203 монастирі, 20 духовних шкіл, 4288 недільних шкіл, 34 братства, понад 10068 тис. священників [9, с. 48]. Водночас слід визнати, що в діяльності цієї церкви все ще повторюється імперсько-шовіністична позиція щодо відстоювання власних інтересів. Головним «ворогом» УПЦ Московського патріархату бачить УПЦ КП, усіяко підкреслюючи нібито неканонічність останньої.

Українська православна церква Київського патріархату становить близько 25% від загальної кількості православних громад, а це 4536 релігійних організацій. Порівняно з 2012 р. кількість релігійних організацій зменшилася на 19 одиниць. Так, церкві належать 34 єпархії, 59 монастирів, 16 духовних шкіл, 1234 недільні школи, 12 братств, майже 3 141 000 священників [9, с. 48].

На УАПЦ припадає 7% усіх громад з 1205 релігійними громадами. З червня 1990 року, періоду легального існування на території України, частини цієї структури значно збільшилися. Станом на 2013 р. має 15

епархій, 11 монастирів, 7 духовних шкіл, 307 недільних шкіл, 1 братство, 731 духовенство [9, с. 48].

Фонд «Демократичні ініціативи» Згідно з загальнонаціональним опитуванням, проведеним до червня 2006 року, відносна більшість громадян України в усіх регіонах України – 27,8% – належать до УПЦ КП і лише 18,3% до УПЦ МП. Ці цифри є достатньою підставою для висновку, що значна частина православних українців, які часто відвідують храми УПЦ МП за відсутності інших варіантів, бачать лише Київ своїм духовним центром [11, с. 66].

Зміни в релігійному житті кінця 1980-х – початку 1990-х років, а також радикальні зміни в державі дозволили православним церквам відновити соціальну та благодійну діяльність, яку вони не могли повноцінно займатися через історичні обставини. Маючи можливість стати не декларованими, а реальними суб'єктами суспільного життя, християнські конфесії почали відновлювати практику широкомасштабного соціального служіння в новому кількісному та якісному вимірі.

Український науковець Ірена Бальжик зазначає, що головною соціальною роллю церкви в демократичному суспільстві є роль неупередженого морального судді, який відстоює загальнолюдські цінності, права і свободи громадян, доброчинність і гуманізм у суспільстві, закликає громадян і державу діяти, заснований на совісті [1, с. 103]. Ще одна важлива роль церкви – служіння ближньому та суспільству в цілому. «Служіння вдові та чинити добрі справи в ім'я Христа є основою соціальної поведінки кожного християнського та християнського суспільства в католицизмі. Це відкриває потребу та перспективу соціального служіння церкви. 103].

Соціальна доктрина Православної Церкви - це ідея соціального ідеалу та ідея сучасного суспільства, заснованого на православній традиції. Необхідність соціального ставлення до церкви впливає з того факту, що

християнство є, образно кажучи, не тільки «релігією для домашнього вжитку» для християнина, але й принципом його життя в цілому, включаючи його соціальну, культурну, політичний, економічні та навіть екологічні та біоетичні аспекти. Орієнтація християнина в суспільстві вимагає, щоб Церква мала уявлення про суспільно доцільний, певний соціальний ідеал, який сприймається з есхатологічної точки зору спасіння [1, с. 104].

Слід зазначити, що участь православних релігійних установ у суспільному житті виражається не лише в богослужіннях і молитвах, а й у просвітницьких, просвітницьких, благодійних, інформаційних, місіонерських виступах. Під напрямками соціальної роботи слід розуміти: підтримання моралі та миру в суспільстві; духовно-моральне, культурно-патріотичне виховання та виховання дітей та молоді; духовно-моральне та патріотичне виховання воїнів та правоохоронців; благодійна та громадська діяльність; збереження, відродження та розвиток історико-культурної спадщини; робота з профілактики правопорушень; надання психічної та матеріальної допомоги особам, які перебувають у місцях позбавлення волі; природоохоронна діяльність; підтримка інституту сім'ї, материнства та дитинства;

Слід зазначити, що багатовекторність їхньої громадської діяльності не передбачалася в сучасних церковних документах православних церков аж до 2000 р. Таким чином, напрями соціального служіння УОК-МП були викладені в «Основах соціальної концепції». Української Православної Церкви» [6], а в 2001 р. УОК-КП прийняла «Церква і світ на початку третього тисячоліття» 2001 р. [12]. Концепція УПЦ МП. У 2003 р. УАПЦ розробила і прийняла «Стратегію розвитку Харківсько-Полтавської єпархії», в якій чітко визначені форми суспільної діяльності УПЦ МП.

В умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються в суспільстві, розвиток соціальної доктрини УПЦ став необхідною умовою слідування

сучасним процесам. І священникам, і мирянам для ефективної та ефективною співпраці необхідно знати принципи спілкування як на особистому, так і на інституційному рівнях суспільства.

Юлія Недзельська зазначає, що сучасні богослови прагнуть подолати розрив між релігійними віруваннями та повсякденним життям віруючих, наголошуючи на необхідності розуміння соціальної дійсності через призму православного вчення. Вони намагаються підвести віруючих до необхідності поєднати своє суспільне та релігійне життя. Це яскраво демонструє соціальна доктрина Російської православної церкви, яка є обов'язковою для громади УПЦ МП в Україні. Зміна способу життя спонукає віруючих пристосовуватися до сучасних умов, інакше вони не зможуть вижити в цьому світі. Миряни змушені використовувати досягнення сучасної техніки, інформатики, медицини, фармакології, хімії тощо, щоб мати можливість працювати. Вони не можуть відмовитися від досягнень цивілізації, через що більшість віруючих у своєму щоденному житті відхиляється від вчення Церкви. Останній намагається змінити свій життєвий рівень і погляди на деякі речі свого повсякденного життя, але робить це недостатньо швидко. Передчасна реакція богословів на виклики часу призвела до явища так званої двозначності серед мирян: один тип поведінки в храмі, під час богослужіння, зовсім інший – вдома, в сім'ї чи на роботі. Це видно, наприклад, по тому, як одягаються православні жінки. Один з варіантів - працювати або відпочивати, користуючись косметикою, надягаючи штани, кольоровий одяг, а в іншому випадку в храм - одягати довгі спідниці, шарфи, витирати косметику. Сучасні богослови прагнуть зберегти традиції минулого, завжди підкреслюючи своє православ'я як неодмінну церкву. Миряни, у свою чергу, не можуть ізолювати себе від світу і є його невід'ємною частиною. Ця тенденція зростає. Характерною рисою способу життя православних мирян є розширення їх нерелігійних духовних інтересів. Це обумовлено широкими зв'язками з іновірцями і

виражається в інтересі до різних світоглядних систем, досягнень масової культури та навіть інших релігій [38, с. 135].

Основи соціальної концепції УОК висвітлюють надзвичайно широке коло тем: церква і нація; церква і держава; християнська етика і світське право; церква і політика; праця та її плоди; майно; війна та мир; злочин, покарання, виправлення; питання особистої, сімейної та суспільної моралі; здоров'я особистості та людини; проблеми біоетики; церковні та екологічні проблеми; світська культура, наука, освіта; церковні та світські ЗМІ; міжнародні зв'язки; проблеми глобалізації та секуляризації [26, с. 45].

У цьому документі особлива увага приділяється позиції Церкви щодо держави та інституту влади. Довгий шлях пошуку оптимальної моделі взаємин з державою, враховуючи складність суспільства та динамічні процеси, декларує УПЦ потребу дистанціюватися від будь-якого державного устрою, існуючих політичних доктрин, конкретних суспільних сил, у тому числі при владі. Відмова від участі в політиці виражається, зокрема, у тому, що недоцільно обмежувати членство священнослужителів у політичних партіях, рухах, блоках, особливо в тих, хто веде виборчі кампанії, їх зборах та органах місцевого самоврядування. Ця позиція є нововведенням, а також позитивно впливає на соціальну концепцію церкви, хоча на практиці такі установки, на жаль, не завжди застосовуються через різні обставини.

Слід також зазначити, що «Основи» є найважливішим джерелом для розуміння позиції УПК з багатьох питань, і цей документ став основою для подальших декларацій церкви та розвитку громадської діяльності.

Підсумовуючи роль «Основ соціальної концепції УПЦ», можна зробити такі висновки. Вперше в історії Православної Церкви чітко і недвозначно позначені відносини між державою і церквою, які найбільше відповідають вченню про взаємодію світської і духовної влади. Це положення підкреслює унікальність і важливість цього документа.

Прогресивні інновації сформулювали погляди на ключові соціально-етичні проблеми сучасності – біоетику, політику, економіку, навколишнє середовище, сім'ю, журналістику. Розкриття етичного змісту православного православ'я основних соціальних понять — держави, права, народності, культури, економіки і політики, праці і власності, злочину і покарання, війни і миру — допомагає православним зрозуміти Церкву».

Деякі аспекти суспільної діяльності релігійних організацій держава задекларувала в Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» 1991 р. [20, с. 11], де визначено право релігійних організацій на участь. благодійність і благодійність, як самостійно, так і через державні фонди та організації. Зазначалося, що благодійна діяльність церкви може здійснюватися різними способами.

Варто також зосередитися на проекті «Концепції державно-релігійних відносин в Україні» [30, с. 23], документ, розроблений у 2004 р. за ініціативою Постійного круглого столу «Релігія та влада в Україні» та підтриманий Урядом України. Церкви по всій Україні та релігійні організації в Україні. Концепція передбачає партнерську модель державно-конфесійних відносин у сфері соціальної роботи: реалізація спільних програм у сферах здорового способу життя, зміцнення сім'ї, захисту дітей, громадської роботи, соціальної інтеграції людей з особливими потребами, катастроф, охорони навколишнього середовища. . та техногенних катастроф, охорони здоров'я, соціальної реабілітації тих, хто потребує, охорони природної та культурної спадщини тощо.

Підсумовуючи, більшість концепцій соціальних дій, розроблених УОК-МП, залишаються проектами, але в контексті, коли церкви вступили в нову еру в історії соціального служіння і стали реальними акторами суспільного життя, але потребують офіційного прийняття та практичної підтримки. Ключову роль у вирішенні цього питання відіграє взаєморозуміння та співпраця держави та церкви.

Порівнюючи соціальну концепцію УПЦ КП – Декларацію «Церква і мир на початку III тисячоліття», прийняту на Ювілейному соборі УПЦ Київського Патріархату в Києві 9 жовтня 2001 р., науковці підтверджують її генеалогічний дух з вихідних положень Московського патріархату, хоча і не містить окремих розділів про основи соціальної концепції, як-от «Церква і політика», «Власність», «Війна і мир» та інші.

Оксана Кібукевич, одне з найважливіших положень Декларації, висвітлює проблему секуляризації суспільства [41, с. 20]. Секуляризація означає, що релігія як світогляд та інститут остаточно втратила свою роль у політичній, соціальній та культурній сферах. Це стало приватною справою. Сучасне суспільство насамперед орієнтоване на матеріальні цінності. Наголошується на тому, що професійна діяльність та соціальний статус людини залежать не від світогляду, релігії, моралі, таланту та особистих здібностей, а від здатності людини увійти в глобальний економічний розвиток.

Водночас Церква Київського Патріархату не засуджує питання свободи совісті, навпаки, закликає державу дбати про свободу совісті, не втручаючись у внутрішнє релігійне життя та не порушуючи закону про свободу совісті. Духовну безпеку своїх громадян «Лояльну позицію УПЦ КП можна пояснити іншими умовами існування церкви в державі. стриманістю в геополітичних заявах, толерантністю у міжконфесійних відносинах, церковно-державними відносинами як подібним документом УПЦ.

Аналізуючи традиційні православні погляди на природу держави та ідеал державно-церковних відносин на основі взаєморозуміння та взаємопідтримки, церква повністю демонструє свою лояльність до державної влади. Він сприймає державу як «необхідний елемент життя у зіпсованому гріхом світі, де особистість і суспільство потребують захисту від усякого зла» [12, с. 22], і вбачає в цьому моральне значення держави. На

відміну від «Основ концепції суспільства», доктрина УПЦ КП не демонструє відкритої політики дистанціювання від світської влади. Основну відмінність соціальної доктрини УОК-КП від подібного документа в УОК ми вбачаємо в її проукраїнсько-патріотичній спрямованості, що є основним виразом лояльності до Української держави. Як одна з національних церков, УПЦ КП офіційно оголошує себе «духовною основою держави» [12, с. 22]. церква"

Підсумовуючи, Декларація УОК-КП не відступала від загальноправославної екуменічної православної лінії у стосунках з державою та в оцінці ролі держави в місії церкви, хоча є більш поміркованою та україноцентричною, ніж. Соціальна доктрина УПЦ. У цій сфері офіційна позиція УПЦ КП є консервативною, особливо через постійний ризик бути звинуваченим у протиправності. Олександр Саган зазначає, що «радикальні кроки до модернізації доктрини можуть дати додатковим опонентам козир у відмові у визнанні церкви та звинуваченні їх у переході до протестантизму чи католицизму» [7, с. 23].

Для об'єктивного висвітлення теми дослідження необхідно зосередити дослідження на документі, прийнятому Харківсько-Полтавською єпархією Автокефальної Православної Церкви України та відображає стратегію її розвитку. Оскільки цей релігійний заклад не має загального документа, який би декларував соціальне становище всієї церкви, із «Стратегії розвитку Всеукраїнської Православної Ради» зроблено такі висновки. Цей документ був опублікований 30 серпня 2003 року і освячений архієпископом Харківським і Полтавським Ігорем. Стратегія «складається» складається з преамбули та розділів, що відображають погляди Церкви на євангелізацію, культивування східної відданості, духовної формації та церковної освіти, душпастирства, міжцерковних відносин та громадського служіння [10]. Варто відзначити принципову відмінність між документом та подібними доктринами в православних церквах, що виражається,

зокрема, у позиції щодо держави. Ключом до майбутнього Церкви є захист її від громадських та державних інституцій, які намагаються контролювати чи спотворювати вчення Церкви у своїй політиці. Забороняється участь духовенства в політичному житті, використання марок для агітації тощо. Допомога добровільно проголошується соціально вразливим, хворим та нужденним і є важливою сферою душпастирської діяльності в єпархії. Особливу увагу слід звернути на позицію Церкви у міжцерковних відносинах. Зазначається, що Харківсько-Полтавська єпархія уникає втручання у внутрішнє життя інших релігійних організацій та громад. Образа гідності християн інших конфесій неприпустима в її офіційних документах і в єпархіальних і церковних виданнях.

Публічні виступи представників єпархії про стосунки між церквами спрямовані не на критику опонентів, а на доведення існування основних принципів єдності церкви. Церковні структури, що виникли після розколу УАПЦ та УПЦ МП (Патріарх УПЦ КП Філарет, УАПЦ КП митрополит Мефодій, «Апостольська церква», «Собор»), а також єпархія Російських православних Закордонна Церква та Українська Православна Церква приймаються як партнери Єдиної Помісної Церкви. в ім'я церковної єдності в їх канонічній сфері, визнання вищою владою Вселенського патріарха Константинопольського [10, с. 23]. Підсумовуючи, «стратегія» — це документ, який порушує дуже малу кількість питань, що стосуються соціального служіння церкви. Це пов'язано з його територіальною обмеженістю та обмеженим впливом. Така стратегія розвитку не охоплює всі важливі сфери сучасного суспільства і не може відображати загальну позицію церкви в соціальному служінні.

Соціальні доктрини українських церков, незважаючи на значні богословські та інші відмінності, свідчать про їхні наміри здійснювати морально-етичний контроль над процесами, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Завдяки своїй етичній природі соціальні

доктрини здатні допомагати уряду провідних християнських церков у вирішенні різноманітних соціально-гуманітарних проблем, зокрема покращення психічного здоров'я суспільства, збереження та відродження історико-культурної спадщини українського народу та розвиток суспільства. соціальна сфера.

Таким чином, сучасний стан українського суспільства можна охарактеризувати як пошук нових духовних орієнтирів, здатних послабити соціально-психологічну напругу, що зростає між різними соціальними верствами та категоріями українців. Саме релігійні чинники, духовно-моральне виховання чітко і недвозначно сприяють формуванню національної ідеї та стійкої ідеології громадян України, що є міцним фундаментом для успішного розвитку країни. Релігійно-церковне життя в Україні зачіпає як внутрішні, так і зовнішні національні інтереси держави та суспільства. Хоча українська церква ізольована від держави, вони взаємно зацікавлені у нормальних стосунках, у гармонійному поєднанні їхніх інтересів. У процесі їх формування та реалізації, важлива належність до певної громадянської конфесії, усвідомлення віруючими національних інтересів. Саме з початком становлення незалежної держави Україна почалося впровадження важелів демократії в суспільне життя українців, що певною мірою відбилося на релігійних процесах. Варто зазначити, що православні канони не лише адекватно відтворюють світогляд та аксіологічні принципи життя українців, а й суттєво вплинули на формування нації та об'єднання українських земель. Саме ця консолідація сприяла не лише проголошенню ідеї єдності, милосердя та справедливості народу, а й значною мірою наверненню Української Православної Церкви до різноманітних суспільно-важливих заходів. З самого початку, Православ'я склалося в Україні як органічний сплав догматики, канону і традиції з потребами людей і вимогами часу. що певною мірою відбилося на релігійних процесах. Варто зазначити, що православні канони не лише

адекватно відтворюють світогляд та аксіологічні принципи життя українців, а й суттєво вплинули на формування нації та об'єднання українських земель. Саме ця консолідація сприяла не лише проголошенню ідеї єдності, милосердя та справедливості народу, а й значною мірою наверненню Української Православної Церкви до різноманітних суспільно-важливих заходів. Православ'я від самого початку розвивалося в Україні як органічний сплав догматики, канону та традиції з потребами людей і вимогами часу. що певною мірою відбилося на релігійних процесах. Варто зазначити, що православні канони не лише адекватно відтворюють світогляд та аксіологічні принципи життя українців, а й суттєво вплинули на формування нації та об'єднання українських земель. Саме ця консолідація сприяла не лише проголошенню ідеї єдності, милосердя та справедливості народу, а й значною мірою наверненню Української Православної Церкви до різноманітних суспільно-важливих заходів. Православ'я від самого початку розвивалося в Україні як органічний сплав догматики, канону та традиції з потребами людей і вимогами часу. але суттєво вплинула на формування нації та об'єднання українських земель. Саме ця консолідація сприяла не лише проголошенню ідеї єдності, милосердя та справедливості народу, а й значною мірою наверненню Української Православної Церкви до різноманітних суспільно-важливих заходів. Православ'я від самого початку розвивалося в Україні як органічний сплав догматики, канону та традиції з потребами людей і вимогами часу. але суттєво вплинула на формування нації та об'єднання українських земель. Саме ця консолідація сприяла не лише проголошенню ідеї єдності, милосердя та справедливості народу, а й значною мірою наверненню Української Православної Церкви до різноманітних суспільно-важливих заходів. З самого початку,

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

2.1. Загальна характеристика Української Православної Церкви (Московського Патріархату)

Українська Православна Церква канонічно підпорядкована Московському Патріархату. Станом на 1 січня 2011 року в ньому було зареєстровано 12 251 релігійну одиницю (у тому числі 11 952 громади), 45 епархій, 69 єпископів, у тому числі 42 правителі, 19 вікаріїв, 8 пенсіонерів. До складу УПЦ входять 186 монастирів, 13 місій, 34 братства, 4576 ченців і черниць, а також три монастирі, піднесені до рівня лави (Київ - Печерськ, Почаїв, Святогірськ). Кількість священиків – 9680.

УПЦ очолюють Київська духовна академія та семінар, духовні семінари в Одесі, Харкові, Поташові, Луцьку, Інститут богослов'я в Чернівцях, Богословська академія в Ужгороді, кілька нижчих духовних навчальних закладів. УПЦ володіє 20 навчальними закладами, 4344 недільними школами та численними ЗМІ.

Єдина конфесія в Україні, що належить до Вселенської Православної Церкви, перебуває у спілкуванні з усіма помісними православними церквами світу. Вищим органом УОК є Архієрейський Собор, а Всеукраїнська Рада Церков (помісна) періодично збирається за участю епархії УОК, духовенства, монахів та мирян для обговорення важливих питань внутрішнього життя УОК. Главою УПЦ є митрополит Київський і всієї України – Володимир (Сабодан) [26, с. 34].

Його резиденцією є Свято-Сон у Києво-Печерській Лаврі. Українська Православна Церква може бути автономною, оскільки має всі права, які наближають її до рівня автокефальної церкви, але не належить до диптихів автономних і автокефальних православних церков.

Існують перешкоди для набуття автокефалії УПЦ, як-от: негативне ставлення Московського патріархату до ідеї автокефалії; складна міжконфесійна ситуація в Україні через існування двох інших неканонічних православних церков; різні погляди на появу автокефалії в Україні серед єпископів і членів церкви; Московський патріархат побоювався, що Константинопольський патріархат не визнає автокефалію УПЦ, а спробує включити її до свого складу. Визнання, у свою чергу, є необхідною умовою набуття автокефалії. [22, с.12]

У зв'язку з адміністративною реформою, проведеною у 2007 р. УПЦ висвятила 13 єпископів, але після обрання Кирила (Гундяєва) патріархом Московським реформу було призупинено, оскільки кількість українських єпископів могла зрівнятися з кількістю єпископів у РПЦ та Українські єпископи могли прийняти будь-яке сприятливе рішення. місцева рада УК. Відповідно, у 2009 році було висвячено лише двох єпископів і жодної єпархії не було розділено.

Візит Патріарха Московського і всієї Русі Кирила в липні-серпні 2009 р. відзначився підвищеною увагою українських ЗМІ, що викликало багато коментарів і викликало величезний суспільний резонанс. Багато хто стверджував, що прихід патріарха назавжди зупинив процес автокефалії УПЦ. «Наш патріарх Кирило!» – прозвучало в кабінетах патріарха. [17, с.23]

Коли у 2010 році Патріарх знову відвідав Київську, Одеську та Дніпропетровську єпархії в Україні, його візит був сприйнятий українським суспільством як черговий пастирський візит і не перегукувався з попереднім.

У Російській православній церкві в Україні відбулося кілька подій: відбулося кілька міжпримирних комісій. Журналісти почали говорити про Київ як про одну із «синодальних столиць» Російської Церкви. Підготовка

візитів у травні 2011 р. свідчить про пріоритет Патріарха «Напрямку України». [17, с.23]

Великий і неоднозначний резонанс в Україні викликала концепція «русского мира», яка постійно звучала у промовах і проповідях Патріарха Кирила під час його візиту до України у 2009 році. В Україні незвично прозвучали слова Патріарха Кирила до новообраного Президента України: «Спадкоємці святого благовірного князя (Володимира) – братні народи, об'єднані спільною історичною традицією. І як важливо, щоб ці тридцять мільйонів частин єдиної Святої Русі завжди були об'єднані дружбою, миром, співпрацею. [17, с.24]

Однак єдність церкви не означає для патріарха об'єднання держав, і роль Києва по відношенню до Москви не зменшиться. Під час своїх візитів в Україну на святкування Хрещення Русі Патріарх Кирило постійно наголошував на києвоцентризмі цього святкування та зазначав, що Україні відведена поважна роль у духовній єдності слов'янських народів. Єдине, що після візитів Патріарха Кирила отримала позитивну реакцію у тій частині суспільства, яка не втрачає єдності з російською цивілізацією, — це його думка, що в єдиній слов'янській цивілізації Україна не втратить своєї національної незалежності.

Таким чином, Українська Православна Церква існує в новій реальності. Прихід до влади Януковича припинив тиск колишньої адміністрації з метою об'єднання УПЦ з «неканонічними» церквами. Однак про різке погіршення здоров'я митрополита Володимира говорив його наступник.

Рішення останнього Священного Синоду, який відбувся 26 січня 2012 року без участі митрополита Володимира, передбачає його усунення від керівництва церквою. Митрополит Володимир постійно наголошував на самобутності УПЦ України в її повній незалежності.

Щодо Москви, то була придумана формула: «УПЦ в канонічній єдності з МП». Отже, не підпорядкування, а спілкування, не єдність, а співпраця. Патріарх Кирило підтвердив рішення Синоду і визнав митрополита Володимира недієздатним. [25, с.12]

Багато аналітиків звертали увагу на опозицію в єпископаті УПЦ, але нинішня ситуація – це вже не боротьба за престолонаслідування, владу, а своєрідний «переворот» – фактична спроба усунути митрополита Володимира від влади.

2.2. Особливості Української Православної Церкви (Київський Патріархат)

Українська Православна Церква Київський Патріархат є другою за величиною зареєстрованою громадою в Україні. Станом на 1 січня 2011 року налічує до 40 єпископів, 4371 конгрегацію, об'єднану в 29 єпархій.

При УПЦ КП діють Київська та Львівська православні духовні академії, семінари в Луцьку та Рівному та Богословський інститут в Івано-Франківську.

За даними УПЦ КП, в Україні в церкві понад 10 мільйонів дорослих. - 21 жовтня 1995 року в Києві відбувся помісний собор УПЦ КП, на якому митрополита Філарета (Денисенка) було обрано патріархом Київським, а його вознесіння відбулося 22 жовтня 1995 року. Після обрання митрополита Філарета. як Патріарха Київського керівництво Московського Патріархату позбавило його сану і рішенням Архієрейського Собору від 20 лютого 1995 р. був виключений з церкви.

Після виборів Патріарх Філарет почав активно розвивати структуру УПЦ КП, а також налагоджувати контакти з невизнаними православними юрисдикціями за межами України. Через деякий час ті парафії, які переслідували невдоволених єпископів в УАПЦ, звернулися до Київського Патріархату [22, с. 56].

У 2000 році за підтримки Вселенського патріархату УПЦ КП та УАПЦ розпочався діалог, який завершився підписанням Симфонікону, який мав об'єднати дві структури в єдину церкву. Однак через внутрішні причини УПЦ КП та УАПЦ, а також втручання Московського Патріархату в переговорний процес, який не був зацікавлений у створенні будь-якої визнаної структури в Україні у складі УПЦ РПЦ, переговори таки відбулися. не дають позитивного результату.

Ситуація в УПЦ КП значно покращилася після інавгурації президента Ющенка у 2004 році, який виступав за створення єдиної православної церкви з автокефальним статусом. Він намагався максимально підтримувати Київський патріархат і сприяти його визнанню в православному світі.

У 2005 році продовжився діалог між УПЦ КП та УАПЦ. Сторони досягли певних домовленостей, але незадовго до цього УАПЦ вийшла з Ради злиття. Причиною стало невдоволення умовами Союзу. У 2008 році помісна рада УПЦ КП провела кілька канонізацій. Благочестиві князі Ярослав Мудрий і Костянтин Острозький, святий Йов Борецький, святий Петро Калишевський були проголошені святими. [29, с.12]

Візит до України у 2008 році дав Константинопольському Патріарху Варфоломію ще одну можливість для УПЦ КП та УАПЦ вирватися з канонічної ізоляції та почати переговори.

Проте глава УПЦ КП відмовився прийняти умови константинопольської делегації, яка пропонувала невизнаним українським церквам приєднатися до Вселенського патріархату як автономної

митрополії. Московський патріархат, у свою чергу, не був зацікавлений у переговорах і намагався не допустити утворення в Україні двох канонічних структур.

Осінь 2009 р. Діалог між УПЦ КП та УПЦ МП розпочався, але переговори не відновилися після однієї зустрічі 2 жовтня 2009 р. Після приходу до влади у 2010 р. Київський патріархат відчув певний тиск на свої структури та оголосив про новий уряд. наміри знищити УПЦ КП на прохання Московського патріарха Кирила. [29, с.13]

У вересні 2011 р. УПЦ КП та УАПЦ 27 жовтня 2011 р. розпочали переговори про приєднання, розглянувши та узгодивши текст підсумкового документа, 10 пунктів якого виклали як спільне бачення процесу вступу, так і конкретні пропозиції щодо подолання. поточний поділ. автокефальний патріархат православної церкви

Таким чином, Українська Православна Церква (Київський Патріархат) канонічно ізольована і не має євхаристійного спілкування з іншими помісними православними церквами. Він добре представлений на заході та центральній частині країни, але має дуже незначний вплив на сході та півдні.

Незважаючи на всі перешкоди, він продовжує працювати. В одній із частин декларації однієї з основних основ соціальної доктрини УОК-КП «Церква і мир на початку третього тисячоліття» йдеться про збереження миру та миру між Православними Церквами УОК. -КП та УОК-МП, колишній УОК-КП буде українським [21, с. 24], але в тих парафіях, де бажають віруючі, богослужіння можна проводити і церковнослов'янською мовою.

Нове покоління єпископів і духовенства, виховане патріархом і випробуване на практиці, мислить у дусі національно-визвольної інтерпретації української історії. Молодих талановитих людей помічають, висвячують у єпископи, дають можливість проявити себе. Влада «старого

покоління» відступає і на зміну приходить молоде покоління, яке поєднує в собі розум і практичність. Таким чином УПЦ КП лише набирається сил і плоди її зростання з'являться в майбутньому. Він полемізує з РПЦ, організовуючи масові акції, став одним із генераторів ідеї, шукаючи християнського погляду на українське суспільство.

2.3. Концепція Української автокефальної православної церкви

Українська автокефальна православна церква є третьою за величиною православною церквою в Україні. Станом на 1 січня 2011 року в ньому було зареєстровано 1227 релігійних об'єднань (у тому числі 1190 громад) з 699 священиками. УАПЦ складається з 11 єпархій під егідою 12 єпископів. УАПЦ очолює Мефодій (Кудряков).

Церква складається із західноєвропейського екзархату на чолі з Пітером Бруком де Тралом, єпископом Готи і Кафі. Харківсько-Полтавська єпархія УАПЦ на чолі з архієпископом Харківським і Полтавським Ігорем (Ісіченком) існує юридично окремо. Він не бере участі в жодному діалозі і вважає, що процес об'єднання Української Православної Церкви має відбуватися за участю Вселенського патріархату. У квітні 2007 року Харківсько-Полтавський Собор Автокефальної Православної Церкви України перереєстрував свій статут (названий УАПЦ ОАЕ (з змінами)), щоб не потрапити в залежність від Автокефальної Православної Церкви України на чолі з Мефодієм (Кудряковим) [18, с.34].

У 2003 році Архієрейський Собор прийняв рішення про зосередження влади УАПЦ в руках митрополита Мефодія, якому присвоєно титул «Митрополит блаженства в Києві і всієї України».

Архієпископ Ігор Ісіченко звинуватив митрополита Мефодія та його прихильників у свавільному відступі та розірванні зв'язків з митрополитом

Костянтином. Прихильники митрополита Мефодія, у свою чергу, розірвали зв'язки з архієпископом Ігорем.

Це породило існування двох окремих осередків УАПЦ: Харківсько-Полтавської єпархії на чолі з архієпископом Ігорем (Ісіченком) та митрополитом УАПЦ Мефодієм (Кудряковим).

Львівська єпархія Української автокефальної православної церкви деякий час була муніципалітетом і вшановувала пам'ять вселенського патріарха, а не митрополита Мефодія, проти якого виступали братства, особливо Львівська єпархія.

УАПЦ веде переговори про злиття як з УПЦ КП, так і з УПЦ МП. Діалог між трьома гілками Православ'я в Україні триває, але безрезультатно. УАПЦ веде діалог з Константинопольським патріархатом, але переговорам заважає жорстка позиція Московського патріархату з цього питання.

Діалог з УПЦ КП корисніший – у 2006 році була створена Богословська комісія об'єднання. Результатом є лише низка публікацій у пресі, які свідчать про єдність богословського розуміння церковного вчення та готовність піти на певні поступки.

У липні 2010 року в Києві відбувся Архієрейський Собор Автокефальної Православної Церкви України. Прийняття рішення про утримання від спілкування з предстоятелем УАПЦ КП на підставі рішення Архієрейського Собору УАПЦ від 2 березня 2007 р.; Прийняття рішення про відновлення діяльності Комісії Архієрейського Собору Автокефальної Православної Церкви України у зв'язку з діалогом з УПЦ МП. [15, с. 12] Грудень 2010 Собор УАПЦ затвердив звернення ієрархій УПЦ МП та УПЦ КП.

Згідно з ним, УАПЦ закликає представників двох інших юрисдикцій працювати над об'єднанням і представляє свої погляди на можливість

такого завдання, як «розкол церкви, порушення церковних відносин – найболючіша рана сучасності». Україна». "

Таким чином, УАПЦ з 2005 р. робила вигляд, що рухається до Константинополя, деякий час вела переговори з УПЦ, але після провалу цих переговорів УАПЦ написала документи з проханням прийняти Константинопольський Патріархат за будь-яких обставин.

Але це звернення зазнало невдачі, оскільки вирішення української православної проблеми не може бути частковим, а лише комплексним. Це спонукало спроби приєднатися до УПЦ КП, принаймні формально.

Але цей союз залишається лише на словах. За останні роки УАПЦ висвятила багато священиків, які перейшли з УПЦ КП на єпископів. У відповідь на протест УПЦ КП оголосила: ми вимагаємо переговорів, а за їх відсутності очікуємо від УПЦ КП розпростертих обіймів.

Тому УАПЦ загалом оголосила війну УПЦ КП і поставила переговори умовою для їх відкладення. УАПЦ не розуміє, що УПЦ КП може проти неї активно діяти, УАПЦ у будь-якому разі програє, бо не може вести жодної інформаційної війни, бо просто не має інформаційної політики.

Аналізуючи сучасний стан Православ'я в Україні, можна зробити такий висновок: у відносинах між трьома гілками Православ'я виникають напруженість та часті суперечки, які іноді призводять до міжцерковних конфліктів. Фактично, розпад православ'я на три незалежні, недружні церкви, які претендують на монополію на все православ'я в Україні, є проявом небувалої православної кризи в історії нашої країни.

Крім того, криза посилюється втручанням у справи політичних партій і рухів та іноземних релігійних центрів. Таким чином, в Українському Православ'ї є багато проблем, але їх можна було б вирішити, якби всі три гілки Української Православної Церкви все-таки знайшли спільну мову та злилися.

РОЗДІЛ 3. ТОМОС ПРО АВТОКЕФАЛІЮ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

3.1. Процес формування Української Помісної Православної церкви

«Якщо автокефальний православний патріарх України займе Печерську лавру, це буде значним кроком до справжньої незалежності». Член Академії Алена Безансона (Франція) [12, с. 23]

«Для багатьох країн, де домінують православні, локалізація православних церков є очевидною і з великою кількістю жертв, що призводить до повстань болгар, сербів, румунів та інших народів, зіткнень з їхніми метрополіями та пошуку автокефалії.

Таке пробудження православних українців тільки починається. Триста років політичного, економічного та духовного панування московського керівництва не пройшли безслідно. Проте народ поступово опускає завісу Москви – за останній рік (2015) про свій відхід з Московського патріархату заявили вже понад сотня громад. Соціологи кажуть, що УПЦ Київського патріархату в Україні має майже вдвічі більшу підтримку, ніж УПЦ Московського патріархату.

Проте багато людей, особливо росіяни, потребують знання своєї історії, церкви, мови, культури. Бо без зникнення цих «білих плям» у самосвідомості українців вони є «легкою ідеологічною здобиччю» московських маніпуляторів, ректора КПБА, митрополита Переяслав-Хмельницького, білоцерківської трійці [13]. , с. 43].

«У реаліях церковного життя в Україні існує бажання замінити концепцію містичної єдності церкви адміністративною єдністю в Московському Патріархаті. Проголошується, що адміністративне підпорядкування Московському Патріархату є необхідною умовою для

членства в Московському Патріархаті. Вселенської Церкви Христа, що тільки через адміністративне підпорядкування Московському Патріарху відбудеться об'єднання Української Православної Церкви з іншими Помісними Православними Церквами» [11, с-8].

«Приналежність до Єдиного Патріархату та Апостольської Церкви Київського Патріархату визначається істинним і православним свідченням, яке Господь Ісус Христос передав через апостолів усім віруючим в Нього, а не адміністративною єдністю з Москвою чи Москвою». Ще один патріархат. » [11, с.

Тому Київський Патріархат, визнаючи і дотримуючись послідовність апостолів в обрядах, визнає, що благодать його життя залежить насамперед від самого Святого Духа, який постійно діє в церкві і «дихає, де хоче» (Ів. 3: 8). , а не там, де люди вказують на Нього. . » [11, с. 9]

«Канони Православної Церкви не дають прямого визначення того, як проголошувати автокефалію церкви...» [11, с. 19]

«Відсутність канонів, що визначають фактичне проголошення автокефалії, свідчить про те, що порушити їх неможливо. Тому кожна автокефальна Церква діє канонічно, якщо її проголошення автокефалії було відповідно до тих канонічних правил, які опосередковано пов'язані з проблемою автокефалії, т.к. а також відповідно до історичної традиції» [11, с. 19-20]

«Ще одним фактором проголошення автокефалії є політична незалежність людей, серед яких церква виконує свою службу». [11, с-20]

«Автокефалія не надається, а визнається іншими помісними церквами. Право проголошувати автокефалію наявності для цього відповідних умов і підстав, однією з яких є відповідна національна та адміністративна незалежність, належить Собору Церкви, який проголошує це. автокефалії, і Мати-Церква має право першою визнати цю автокефалію.» [11, с. 21]

«2. Існування умов для автокефалії незалежності Української імперії було проголошено 24 серпня 1991 року та підтверджено загальним референдумом 1 грудня 1991 року, коли понад 90% виборців проголосували за Акт про незалежність. Україна.

У 1990 році Помісний Собор Автокефальної Православної Церкви України оголосив про відновлення своєї діяльності в Україні. На підставі проголошення національної незалежності України, 6-7. У вересні 1991 року Архієрейський Собор УПЦ (під егідою Московського Патріархату) ухвалив рішення про скликання помісного Собору УПЦ для обговорення автокефалії УПЦ.

Відповідно до церковних канонів та статуту Помісного Собору УОК, який відбувся 1-3 листопада 1991 року в Києво-Печерській Лаврі, на якому були присутні всі правлячі та вікарні єпископи УОК, делегати від усіх єпархій і монастирів, духовенство. і мирян. .

Київський патріархат тепер очікує визнання автокефалії Константинопольською церквою, до якої Українська церква належала як митрополит з 988 по 1686 роки.

Московський Патріархат, заснований у 1589 році, не має права претендувати на звання Матері-Церкви Української Православної Церкви, заснованої у 988 році. Більше того, усі його дії проти Української Церкви за останні 90 років не принесли йому миру та єдності. вони були продиктовані прихованою «гордістю земною владою в тіні таїнства» (8 правило III Вселенського Собору). [11, с. 21-22]

«З 870 року Болгарська православна церква існувала як автономна церква у складі Константинопольського патріархату. Автокефалія болгарської церкви пов'язана з народженням Болгарського царства, що сталося в 919 році. Із занепадом Царства Болгарії, Болгарська церква знову опинилася під владою Константинополя.

Відновлення автокефалії пов'язане з відродженням Болгарського царства. Наприкінці 12 століття, за часів Другого Болгарського царства, було відновлено автокефалію і проголошено Тирновський патріархат. З падінням цього царства БПЦ, яка порушила канони, була позбавлена автокефалії і стала частиною Константинопольської церкви. Така ситуація тривала до розпаду Османської імперії. З 1850-х років серед православних болгар розпочався рух за відродження національної церкви.

До цього часу всі єпископи, призначені до Болгарії Константинопольським патріархатом, були греками, і більшість з них навіть не володіли болгарською мовою.

Болгари почали вимагати призначення болгарських єпископів з Константинополя, а також більшої церковної автономії. На всі ці вимоги Константинополь поставився вкрай негативно. Протистояння між Константинопольським патріархатом і болгарами з кожним роком загострювалося. Нарешті болгари отримали від султана указ, який оголошував відновлення автокефальної православної церкви в Болгарії у формі «болгарського екзархату». Сталося це 2 квітня 1872 року.

Глава Болгарського екзархату екзарх Анфім намагався зустрітися з Константинопольським патріархом, але той відмовився його прийняти. Він видав циркуляр, у якому екзарху Анфіму дається 30-тижневий термін «покаяння», після чого обіцяє позбавити його сану.

З цією метою він навіть вирішив скликати собор усіх східних патріархів. Екзарх скасував усі заборони Константинопольського патріарха і 11 травня 1872 р. після Божественної літургії в Константинопольській болгарській церкві зачитав акт проголошення Болгарської церкви автокефальною [22, с. 43].

У відповідь Константинопольський Патріарший Синод позбавив колишнього Анфіма священства, двох митрополитів: Ловілара Іларіона і

Пловдивського Панарита - виключених з церкви - і єпископа Макаріопольського Іларіона, винних у вогненному пеклі і пеклі.

Наче цих заходів було недостатньо, Константинопольський патріарх скликав 16 вересня 1872 р. Помісний собор («Великі помісні собори»), засудив «православ'я» націоналізму і оголосив прихильників філістства ворожими до Об'єднаної Ради та Апостольська церква. »І оголосив болгарську церкву розкольніцею (схизматикою). Деякий час у болгарській церкві існували дві паралельні ієрархії: Константинопольський патріархат призначав грецьких ієрархів на кафедри болгарських єпископів.

Лише після закінчення Другої світової війни «болгарське питання» було вирішено. У результаті переговорів Константинопольського патріархату з представниками Болгарської церкви через Російську церкву 22 лютого 1945 р. розкол було припинено. Усі анафеми та відлучення були скасовані.

Після 73 років поділу грецький і болгарський єпископи вперше разом провели Божественну літургію в Константинопольському Патріаршому соборі 25 лютого і в Болгарській церкві в Стамбулі 4 березня. 13 березня представникам Болгарської православної церкви було вручено спеціальний Томос, підписаний патріархом Веніаміном та всіма членами 35-го Священного Синоду Константинопольської церкви, про скасування розколу та визнання автокефалії тисячолітньої Болгарської православної церкви.

Болгарська церква є зразком освіти для УПЦ Київського Патріархату. Незважаючи на те, що Болгарія стала незалежною державою, Константинопольська церква протягом 73 років не дотримувалася церковних канонів (Правило 6 Вселенського Собору, Правила IV і 38 VI Вселенських Соборів) чи «давніх звичаїв». не визнавав автокефалію Болгарської церкви. Константинополь змусив усіх болгарських єпископів

антематувати і не визнавати духовенство Болгарської церкви, називаючи їх розкольниками.

Але весь цей час Болгарська Церква виконувала свою спасительну місію серед болгарського народу. Коли Константинопольська церква визнала автокефалію Болгарської церкви в 1945 році, не було освячення болгарської ієрархії та духовенства чи розп'яття народу, незважаючи на попередні анафеми та інші церковні заборони [11, с. 27-30].

«Сербська православна церква була залежна від Константинопольського патріарха від свого заснування. У 1219 році вона стала автономною. На початку 1346 року король Сербії Стефан Душан настільки підняв і зміцнив свою країну, що вирішив прийняти титул імператора і призначити патріархом архієпископа Сербського.

Життя дорогого Ісаї Старшого (Атос Патерікус) описує намір Стефана так:

У 1346 році Стефан скликав церковний собор у Скоп'є, де сербська церква була зведена до патріархату, а архієпископ Іоанікій II був призначений першим патріархом Сербії. Новий патріархат визнали лише Тирновський і Охридський архієпископ, які політично залежали від короля Сербії.

Одночасно король вигнав грецьких єпископів із завойованих сербами візантійських провінцій і замінив їх сербами, так що і сербський, і грецький єпископи опинилися на одних кафедрах.

За свавільне проголошення Сербського Патріархату і такі дії проти грецьких єпископів Константинопольський Патріарх Калліст I король Стефан Дусані, який сказав: з дозволу нашого царя Кіра Андроніка-молодшого і всього його синциту, цар 36 Душан, сильний прихильник західної церкви... Заповідаємо: будь і будь вільним смажити "(тобто анатема) з усім своїм народом. Земля Сербська". Виправдання анатомії передбачуваної приналежності короля Стефана до католицької церкви є

дивним, враховуючи той факт, що його дипломатичні відносини з Папою почалися лише в 1353 році.

До чого знеболювання, накладене на Константинопольського патріарха, привело не лише до короля Стефана, а й до патріарха, духовенства, всього (!) сербського народу? «Тоді були суперечки, розбіжності і розбіжності між церковною владою Греції та Сербії; греки не прийняли і проклинали сербське духовенство на чисті та божественні таємниці.

Однак все це не завадило Константинопольському патріарху Філофею в 1374 році через монастир Ісаї Афонського, після 28-річного відокремлення, зняти анатомію, нав'язану Каллістом «від царя і патріарха, і від усіх живих і мертвих». і приймати священиків. «Він навіть погодився з тим, що «серби повинні мати більше не архієпископа, а самодержавного патріарха».

На підтвердження свого рішення патріарх надіслав своїх представників – ієромунів Матвія та Мойсея, які служили у придворній церкві разом із раніше експропрійованими єпископами та священиками Сербії. Нав'язування безоглядного гімну всьому сербському народу закінчилося його недійсністю. Сербська церква була остаточно встановлена як автокефалія лише в 1879 році. ” [11, с. 30–32]

«Церква України до ХХ ст. У результаті офіційного прийняття християнства як державної релігії Києво-Руси у 988 р. Київська митрополія була створена як невід'ємна частина Константинопольського патріархату.

Ця митрополія продовжувала перебувати у складі Вселенського патріархату, а після 1448 р. її частина, яка територіально розташовувалася на північному сході Русі й об'єдналася навколо Московського князівства, проголосила автокефалію через призначення окремого митрополита.

Лише в 1589 році статус Московської церкви був унормований і піднесений до рівня Патріархату. Київська митрополія не входила до складу новоствореного патріархату.

Найширшим правом автономії мала Київська митрополія, яка до 1686 р. входила до складу Константинопольського патріархату. У результаті договору про перуанське рабство 1654 р., після політичного приєднання України до Московської імперії, московський уряд докладав усіх зусиль для поширення влади Московського патріарха на Україну.

Проти такого підпорядкування переважно протестували представники української церкви, але московська влада робила все можливе, щоб зламати цей опір. Ця влада постійно використовувала неправду, як у разі грубих порушень фальшивих статей і канонів, поданих на підпис гетьману Юрію Хмельницькому.

Так, у Москві єпископа Мефодія Філімоновича висвятили очолити митрополита Київського під керівництвом живого митрополита. Владика був проклятий за порушення юрисдикції Константинопольського патріарха, але московський цар Олексій Михайлович благоволив до нього і виправдовував таке порушення канонів втручанням у юрисдикцію інших, необхідністю «спасити православну церкву».

У 1685 році був призначений єпископ Свуполк-Четвертинський Гедеон, який порушив присягу на вірність Вселенському патріарху як його предстоятеля Московській митрополії в Москві, і таким чином, грубо порушивши канони, самовільно підпорядкував Київського митрополита. Москва. Побоюючись повторення історії про вселенський патріарший гімн єпископу Мефодію Філімоновичу, московська влада робила все можливе, щоб підтвердити правомірність такого підпорядкування.

За допомогою хабарів і тиску його представники отримали листа від Константинопольського патріарха Діонісія, але пізніше синоди Константинопольської церкви засудили діяльність патріарха як незаконну.

Константинопольський патріархат досі вважає незаконним об'єднання Київської митрополії з Московським, що неодноразово підтверджується його офіційними документами та представниками (Томос Польській Православній Церкві 1924 р.);

Проте через політичну могутність Російської імперії та занепад української державності аж до падіння монархії в Росії українська церква змушена була підкоритися російській церковній владі. За короткий час Київська митрополія, яка була об'єднана з Московським Патріархатом, із збереженням усіх прав автономії, якими вона мала у складі Константинопольського Патріархату, була перетворена на регулярну єпархію Російської Православної Церкви.

Жодних умов для злиття не було виконано. У період з 1800 по 1966 рік РПЦ свідомо не позначала жодного етнічного українця в столичному районі Києва. Щоб зруйнувати Київську митрополію 38, цар Петро наказав замість митрополита поставити архієпископа, як це було з часів хрещення Русі. ” [11, с.40-43]

«1966 рік. У травні призначений на Київську кафедру архієпископа, згодом митрополита Філарета (Денисенка). Митрополит Філарет як екзарх всієї України фактично керував Українською Православною Церквою на своїй Батьківщині, але через реальність існування СРСР Український екзархат РПЦ не досяг своїми зусиллями перших ознак справжньої автономії аж до 1989 року. .За визначеннями

Помісний Собор Російської Православної Церкви 7-8. червня 1990 р. та Архієрейського Собору РПЦ 25-27 червня того ж року. 27 жовтня 1990 р. Грамота Патріарха Московського і всієї Русі Алексія II Митрополиту Київському і всієї України від 27 жовтня 1990 р.

Ще в липні 1990 року митрополита Філарета одностайно обрали радником УПЦ, що пізніше було підтверджено Собором, вищим керівним органом УПЦ, що проходив у Києві з 1 по 3 листопада 1991 року. На жаль,

розподіл повноважень між московськими Патріархат та його інституції, з одного боку, та інституції УПЦ, з іншого, не були чітко визначені під час встановлення нового статусу УПЦ.

Накладення остаточного рішення про статус і права УПЦ на майбутній Помісний Собор РПЦ, який не збирався з 1990 року (хоча статут 1988 року мав відбуватися протягом п'яти років, тобто 1995-2000). та 2005 р.) не сприяють нормальному існуванню УПЦ у складі РПЦ. Фактично межі самостійності та самостійності керівництва УПЦ Московського Патріархату визначалися особистими характеристиками предстоятеля та єпархії УПЦ.

Водночас в Україні розгорнувся стихійний рух УПЦ до повної автокефалії. У червні 1990 року в Києві відбувся церковний собор, на якому намісник Київського митрополита митрополит Мстислав (Скрипник) був обраний предстоятелем УАПЦ в Україні і отримав статус патріаршого.

Через багато років Українська автокефальна православна церква повернулася із заслання в заслання. До вступу України до складу УРСР ієрархія УПЦ не бачила достатніх передумов для відновлення автокефалії Української Церкви, але коли 24 серпня 1991 р. було проголошено національну незалежність України, такі передумови виникли.

За історичною традицією та канонічними правилами в незалежній країні формується помісна православна церква зі значною часткою православного населення. Відповідно, 1-3 листопада 1991 року Собор УПЦ Києво-Печерської Лаври ухвалив рішення про автокефалію Української Православної Церкви.

Це було пов'язано з тим, що УПЦ служить в окремій країні, має достатню кількість єпископів і духовенства, духовні школи та монастирі, а більше половини населення – православні. Усі ці фактори разом роблять УПЦ однією з найбільших Вселенських Православних Церков. Однак у зв'язку з кампанією наклепу на предстоятеля УПЦ, що почала

поширюватися в пресі, Собор вирішив довіритися йому і підтвердив його обрання до Архієрейського Собору УПЦ у 1990 р. [27, с. 20].

Рішення Собору підписали всі єпископи УПЦ, делегати всіх єпархій, духовних шкіл і монастирів. Помісна Рада УПЦ є вищим органом управління Церквою, а тому всі рішення, прийняті згодом усупереч її рішенням, є неканонічними і не підлягають визнанню.

У відповідь на рішення Собору керівництво РПЦ вирішило зробити все можливе для збереження адміністративної єдності Московського патріархату, навіть ціною порушення канонів і розколу української церкви. Московський патріархат разом із відповідними державними службами (колишній комітет національної безпеки) розпочав кампанію з дискредитації глави УПЦ.

Розгляд рішень Собору УПЦ свідомо відкладався, а Московський Патріархат та спецслужби знайшли час, щоб організувати групу розкольників серед єпархії та духовенства УПЦ, яким можна було довірити боротьбу з УПЦ та її предстоятелем автокефалією.

У кожному єпархію і в найбільші монастирі УПЦ були відправлені емісари Московського патріархату, які закликали духовенство і віруючих виступити за автокефалію і вимагати лояльності предстоятеля УПЦ у Москві. Напередодні референдуму про національну незалежність України, запланованого на 1 грудня 1991 року, у Києві відбувся міжконфесійний форум.

У форумі взяли участь представники Української Православної Церкви та Української Автокефальної Православної Церкви, і вже тоді спостерігалася позитивна тенденція до зближення двох гілок Української Церкви та злиття в одну Помісну Церкву. . ” [11, с. 49–52]

«Спроби керівництва РПЦ та їхніх помічників розколоти українську церкву увінчалися певним успіхом. У січні 1992 р. в єпископаті була сформована група з трьох єпископів, які оголосили, що вони відхилили

призначення Собору 1-3 листопада 1991 р. на автокефалію УПЦ і припинила поминати Предстоятель УПЦ і виконувати її розпорядження. У 14-м правилі Константинопольського Подвійного Собору зазначено, що подібні дії означають розкол: Собор ухвалив таке питання: він буде позбавлений сану, якщо це буде доведено. що він відмовився від свого митрополита і створив розкол.

Московський патріархат із традиційним поглядом на канони як інструмент своєї політики поспішив підтримати розкольників. Поручуючи статус незалежності, наданий УПЦ в уряді, Патріарх Алексій II зажадав від предстоятеля УПЦ не накладати жодних канонічних санкцій щодо розкольників, які фактично підтримували їхню діяльність. З 30 березня по 4 квітня 1992 року Архієрейський Собор МОК розглянув документи Собору УПЦ, що відбувся в листопаді 1991 року.

Проте замість розгляду порядку денного Собору було поставлено питання про особу предстоятеля УПЦ. Деякі єпископи УПЦ, зокрема митрополит Харківський Никодим та інші пізніші члени так званого Харківського собору, письмово протестували проти порушення порядку денного, але їх протест залишився без відповіді [19, с. 23].

На митрополита Філарета тиснули з єдиною вимогою – залишити Київську кафедру та предстоятеля. За словами учасників зустрічі, єпископи РПЦ погрожували скасуванням статусу незалежності та самостійності в управлінні, якщо митрополит Філарет відмовиться піти у відставку з предстоятеля.

Через загрозу діяльності Архієрейського Собору РПЦ, що погіршить і без того дуже напружену релігійну ситуацію в Україні, митрополит Філарет в інтересах церковного миру погодився піти у відставку з посади предстоятеля УПЦ на найближчому Архієрейському Соборі УПЦ.

Слід зазначити, що добровільний відхід з ієрархії кафедри, особливо під тиском чи страхом за власне життя, за канонічними правилами

вважається тяжким гріхом. Про це йдеться в 9-му правилі III Вселенського собору і 3-му правилі святого Кирила Олександрійського.

Останній чітко дає зрозуміти, що гідні єпископи повинні виконувати своє служіння, а гідні єпископи повинні залишити кафедру не шляхом зречення, а через суд. 1-3 листопада 1991 року Собор УПЦ висловив довіру Предстоятелю УПЦ і відкинув усі звинувачення на його адресу.

Бути членом Собору УПЦ 1-3. Митрополит Філарет вирішив залишитися предстоятелем, усвідомлюючи небезпеку свого зречення з предстоятеля, а також непереконливість такого акту на підставі судових рішень, прийнятих у листопаді 1991 р. УПЦ. Розуміючи, що влада над УПЦ зникла, Московський Патріархат втручається, порушуючи канони та постанови своїх архієрейських соборів, грубо у справі УПЦ, видаючи постанови Священного Синоду РПЦ щодо УПЦ [40, с. 50].

Останній із цих указів, митрополита Філарета, нібито «зняли» з посади предстоятеля УПЦ, хоча за церковними канонами така дія має місце лише в результаті суду над предстоятелем його загиблого, законним УПЦ. Собор єпископів. 27 травня 1992 року митрополит Харківський Никодим, ординарний єпархіальний єпископ, провів у Харкові так званий «Архієрейський собор».

У листопаді 1991 р. ті архієреї, які не визнали предстоятеля УПЦ винним, за розпорядженням Московського патріархату усунули прем'єр-міністра митрополита Філарета і обрали рекомендованого патріархатом Володимира (Сабодона) з Ростова-на-Дону.

Московський патріархат підтримав інспіровані цим дії розкольників, а Архієрейський собор 11 червня 1992 р. без реальних дій «засудив» позбавлення сану митрополита Філарета заочно.

Зазначимо, що Російська Православна Церква традиційно характеризується відсутністю справедливого судового розгляду, що навіть підтверджує той факт, що церковний суд, створений Архієрейським

Собором РПЦ у 2000 році, ще не розпочав свою роботу. В умовах, коли керівництво Російської Церкви організувало і підтримало розкол УОК, зникли навіть формальні причини залишатися під контролем цієї церкви.

Проте не було жодних підстав продовжувати підтримувати розділений стан Української Церкви. З метою об'єднання двох філій Української Помісної Православної Церкви 25-26 у Києві відбулася зустріч. червень Рада приєднання. На цьому соборі УАПЦ, нащадок автокефальної Української Православної Церкви в еміграції, і УПЦ, як домослужбівська православна церква, об'єдналися в одну церкву під назвою Київський Український Патріархат.

Отже, з історичного шляху Української Церкви можна зробити такі висновки. УПЦ Київського Патріархату є справжньою Помісною Православною Церквою українського народу, яка зберігає і проповідує Православ'я, дотримується канонів і звичаїв вселенського Православ'я у своєму житті. Зберігає спадщину 42 київських митрополій та діаспори УАПЦ.

Діяльність законного предстоятеля УПЦ митрополита Київського та України Філарета ґрунтувалася на рішеннях Архієрейського Собору УПЦ від 6-7 вересня 1991 року та Помісного Собору УПЦ від 1-3 листопада 1991 року. Автокефалія Української Православної Церкви. Так звана «Українська Православна Церква», якою зараз керує митрополит Володимир (Сабодан), є частиною РПЦ, яка спровокувала та підтримала розкол української церкви.

На Вступному соборі 1992 року йшлося не про створення нової релігійної організації, як часто кажуть противники Київського патріархату, а про відновлення єдності помісної православної української церкви. ” [11, с. 53-57]

«Прошу всіх, хто зараз спостерігає за нами: в Україні, у всьому світі, пам'ятайте дуже добре. Цей день увійшов або вже увійшов в історію

України як святий день, день створення Автокефальної Помісної Православної Церкви України. День остаточної незалежності нашої України від Росії. І Україна вже не п'є Тараса Шевченка словами «Московської отрути з московської чаші». [17, с.67]

«Ви – творці історії. Ви – безпосередній учасник цього величного таїнства, що щойно відбулося в Софійському соборі. Собор, побудований тисячу років тому князем Володимиром на честь перемоги сина хрестителя Ярослава. Мудрий над Східною Ордою» [17, с. 67]

«Це чудо стало можливим завдяки непохитній позиції Його Святості Вселенського Патріарха Варфоломія, матері-церкви нашого Константинополя. Саме він скористався своїм незаперечним канонічним правом зцілювати рани, завдані українському православ'ю московським урядом протягом кількох століть» [17, с. 67]

«По-друге, схвалили проект Тома — Хартію незалежності. По-третє, усі несправедливі покарання в Москві були зняті з єпископів України, які на зорі незалежності покинули РПЦ і почали будувати структури незалежної церкви. І по-четверте, у 17 столітті вони підтвердили незаконність московської анексії Київської митрополії, вони, як і ми, не визнають вимог РПЦ до України» [17, с. 67]

«Дозвольте зараз познайомити вас із його новообраним предстоятелем, митрополитом Київським і всієї України на Богоявлення. Він має почесну місію поїхати до Константинополя з Президентом України на початку січня, щоб стати довгоочікуваним Томосом» [17, с. 67]

«Деякий час тому митрополит Епіфаній зателефонував патріарху Варфоломію, щоб оголосити про своє обрання і попросив благословення, яке він благословив і привітав», – сказав він. Це означає, що Вселенський патріархат Варфоломій визнає об'єднавчий церковний собор, який відбувся в українській столиці. 15 грудня Київський Вступний Собор обрав своїм предстоятелем митрополита Помісної Православної Церкви України

Епіфанія. Того ж дня єпископи затвердили статут Церкви. Прес-центр Української Православної Церкви» [18, с. 23]

3.2. Значення і виклики Томасу про автокефалію українського православ'я

На початку 2019 року Українська православна церква стала автокефалією Вселенського патріарха Варфоломія I Томоса. Таким чином, враховуючи канонічні обставини та історичні припущення, Константинополь фактично узаконив багатовікові зусилля українського народу щодо створення власної помісної православної церкви.

Конструкція ПЦУ важлива в багатьох аспектах.

По-перше, Ухвалення ПЦУ є, перш за все, символом духовної незалежності Української держави. Не забуваймо, що нині найбільша православна установа України УПЦ (МП) є залежною від РПЦ. Влада Російської Федерації постійно використовує релігійний фактор для поширення «російської міри» ідеологів на пострадянському просторі. Таким чином, незважаючи на політичний суверенітет, багато українських віруючих продовжують зазнавати впливу кремлівської пропаганди, часто під виглядом православної риторики про «спільне хрещення Дніпра». оригінальність тощо [25, с. 62].

У цьому контексті створення ПКУ видається історичним досягненням у звільненні Росії від її духовного та ідеологічного впливу. Православну автокефалію України слід розглядати як органічне доповнення до політичної незалежності України, чинник, який зміцнює національну безпеку в її гуманітарному вимірі. Більше того, одним із ключових напрямків діяльності Помісної Православної Церкви в Україні є сприяння

формуванню сучасної національної ідентичності, формуванню світоглядної матриці, яка визначатиме бачення майбутнього країни.

По-друге, автокефальний статус дозволяє ПЦУ подолати стан ізоляції, стати повноцінним суб'єктом світової релігійної спільноти. Це досить показово для третини українських православних, зовнішні зв'язки яких тривалий час були обмежені через натяки на «неканонічність».

Після офіційного визнання іншими Помісними Православними Церквами Українська Православна Церква, безумовно, буде активно залучатися до діяльності різних міжнародних міжконфесійних організацій. По-перше, це стосується членства у Світовій раді Церков. Використовуючи трибуну авторитетних дискусійних майданчиків, РСУ може донести правду про Україну до світу, сприяючи формуванню позитивного міжнародного іміджу країни. Це означає, що в сучасних складних суспільно-політичних та геополітичних реаліях новостворену автокефальну церкву слід розглядати як невід'ємну частину національної публічної дипломатії, одним із завдань якої є боротьба з пропагандою Росії проти України на міжнародній арені. .

По-третє, створення ПЦУ виявилось каталізатором певних процесів у вселенському православ'ї. По-перше, вона вивела на поверхню глибокі протиріччя, які накопичувалися протягом багатьох десятиліть (якщо не століть) у відносинах між Константинопольським і Московським Патріархатами. Безпосереднім проявом цього протистояння є минулорічний демарш РПЦ і закінчення Причастя з Фанаром. Не виключено, що такий різкий крок у майбутньому матиме надзвичайно невітні наслідки для Московського патріархату. Це навіть стверджують деякі з критично налаштованих релігійних діячів і богословів Росії. Зокрема, архідиякон Андрій Кураєв зазначив, що Синод РПЦ своїми недалекоглядними рішеннями погрожує відволікти Російську Церкву [10, с.33].

Ще один досить тривіальний момент: надання автокефалії українському православ'ю заохочило Чорногорію до дій. У грудні 2018 року президент Чорногорії Міло Джуканович наголосив, що Сербська православна церква рішуче працює проти незалежності Чорногорії та просуває російські шовіністично-імперські інтереси в регіоні (наприклад, але все ще вважається нетрадиційним). Уряд Чорногорії відмовився дозволити 50 ченцям і духовенству СПС залишитися в країні до початку року. Насправді Чорногорія не проти реалізувати сценарій вирішення України свого православного статусу.

Четверте, створення ПЦУ так чи інакше змінить український православний ландшафт та активізує міжконфесійний діалог. Насправді процес уже розпочався. Вступний Собор завершив історію УПЦ КП та УАПЦ як юридичних осіб українського суспільства. Натомість уся інституційна мережа, яку вони формують (релігійні громади, монастирі, місії, братства, духовні школи тощо), має стати основою для формування та подальшого розвитку новоствореної Помісної Православної Церкви в Україні. Ця зміна дуже суттєва – вона усуває будь-які підстави звинувачувати деяких православних у розколі та неканонізмі.

Пожертвування Томом автокефалії значно стимулювало перехід релігійних громад з юрисдикції УПЦ (МП) до юрисдикції ПЦУ. За короткий час з моменту незалежності Української Церкви до неї приєдналося більше чотирьохсот громад з усієї України, що раніше входили до складу УПЦ (МП). І ця цифра зростає з кожним днем.

Зазначимо, що, крім муніципалітетів, УОК (МП) втрачає професійні кадри. Дванадцять священників Київської Української єпархії (МП) УПЦ були заборонені Священним Синодом цієї церкви за «уникнення розколу». До них належать первосвященик П. Зуєв, первосвященик Р. Воробій, первосвященик А. Дудченко, первосвященик Г. Коваленко, первосвященик І. Гічун та інші. Це інтелектуальний шар, який багато років займається

церковною політикою, освітою, покращенням іміджу церкви в суспільстві [19, с. 62].

Невдовзі після проголошення Української православної автокефалії ПЦУ не тільки збільшила чисельність (через конверсію релігійних громад), але й зміцнила свій штат (внаслідок приєднання талановитих церковних діячів з УПЦ). Співфанія, через кілька днів відбулося засідання Священного Синоду ПЦУ, на якому було підтверджено титули єпископів помісної церкви, встановлено порядок призначення єпархій, визначено функціональні повноваження церковного керівництва.

Важливо також підкреслити, що набуття автокефалії сприяло поглибленню співпраці ПЦУ та УГКЦ. Глави обох церков показали готовність не лише плідно працювати в різних соціальних сферах, а й відроджувати церковну традицію Києва, розкривати його неповторну самобутність та спільно визначати горизонти майбутнього духовного розвитку України. Це лише вкотре доводить, що Українська Православна Церква одним із своїх завдань бачить створення міжконфесійного діалогу на релігійній карті країни.

П'яте, з точки зору Вселенського патріархату, пропозиція томосте про автокефалію ПЦУ не є єдиним вирішенням проблеми православного поділу України. Ясніша і глобальніша перспектива. Оскільки протягом століть існує багато відмінностей між грецькою та слов'янською православними традиціями, необхідно шукати прийнятні точки дотику. За словами журналістки Катерини Щоткіної, українська церква покликана виконати місію такого зв'язку. Тобто Вселенський патріарх Варфоломій I працює над збереженням єдності православного світу (на відміну від РПЦ, яка прагне його сегментувати), а новостворена ПЦУ має допомогти йому в цьому.

шосте, У грудні 2018 року Центр Разумкова та Фонд «Демократичні ініціативи» провели спільне соціологічне опитування. Його метою було пояснити динаміку ставлення громадян до становлення помісної

православної церкви в Україні. Результати опитування показали, що з наближенням кількості прихильників автокефалії до моменту прийняття Томосу вона почала поступово зростати серед українців. У травні 2018 року вони становили 31,3%, у серпні 2018 року – 35,4% і в грудні 2018 року – вже 43,1%. Позитивні зміни в настроях населення досить значні. Враховуючи високий рівень довіри до Церкви протягом усього періоду після здобуття незалежності в Україні (майже ніколи не менше 50%), емоційний підйом українців, їхнє внутрішнє натхнення, Зі зростанням гордості за державу (особливо в патріотичному та етнічно орієнтованому середовищі) у зв'язку з проголошенням незалежності Української Православної Церкви, цілком обґрунтовано прогнозувати, що авторитет Української Церкви в очах населення буде тільки зростати. А це, у свою чергу, переконує нас у тому, що церква відіграватиме роль важливого маркера національної єдності та соціальної мобілізації [27, с. 47].

Після проголошення автокефалії ПЦУ з нетерпінням чекає процесу її становлення та розвитку, вирішення поточних проблем, пошуку компромісів та шляхів об'єднання українського православ'я. Скільки це триватиме, залежить від складності викликів і вміння адекватно та вчасно реагувати. І немає сумніву, що ці виклики відбуваються. Ось деякі з них.

Росія робить все можливе, щоб зберегти свій вплив в Українській православній церкві. Тому він застосовує апріорі перевірені технології, спрямовані на дестабілізацію міжцерковної ситуації в Україні, підтримання напруженої атмосфери у відносинах між ПЦУ та УПЦ (МП), звинувачуючи Україну в її здатності «переслідувати канонічних віруючих». «створювати» відповідні медіа-історії. "

Визнання інших православних церков може перевищити раніше оголошені оптимістичні терміни на кілька місяців. Звичайно, Константинополь сприяє і підтримує новостворену Українську Православну Церкву, але спротив Московського Патріархату неминучий.

Глава Російської православної церкви Патріарх Кирило вже особисто та через своїх представників проводить активну кампанію щодо заборони досконалості вселенського православ'я ПЦУ. Засвідчили сходження лідера ПЦУ митрополита Епіфанія (фактично на ньому була делегація Фанарі за участю Афона), позачергове засідання Священного Синоду Православної Церкви на Кіпрі (який утримувався від однозначних рішень щодо України) та рішення. вичікувальне ставлення. Можна припустити, що результати виборів президента України стануть вагомим аргументом для їх подальших дій,

Слід мати на увазі, що отримання Томосу з автокефалією відбулося за потужної підтримки української влади. Особливої похвали заслуговує політична воля Президента України Петра Порошенка. Без його рішучих кроків українці сьогодні навряд чи мали б помісну православну церкву.

Майбутнє ПЦУ багато в чому залежить від того, чи сприятиме держава подальшому розвитку автокефальної церкви, чи всі проблеми в релігійному просторі вирішують виключно суб'єкти конфесійного життя.

Не варто ігнорувати особистий фактор. Амбіції українських єпископів протягом останніх двох десятиліть неодноразово заважали об'єднавчим зусиллям. А сьогодні справи йдуть не так добре. Між Почесним Філаретом і митрополитом Макарієм (главою УАПЦ до утворення ПЦУ) виникають непорозуміння. Ми говоримо про взаємні звинувачення публічно. Також існує прихований конфлікт між колишнім предстоятелем УПЦ КП та Вселенським патріархатом. Тому Константинополь мав діяти так, щоб вплив приватних інтересів на процес створення ПЦУ було зведено до мінімуму. Однак це не означає, що особисті претензії не можуть вийти на перший план у майбутньому. Явище є досить небезпечним, оскільки призводить не до реалізації принципів партнерства, а до створення недружньої атмосфери [27, с. 20].

На сценарій подальшого розвитку стану православного середовища держави впливає робота законодавчої сфери. Узгоджені два закони України, прийняті Верховною Радою України наприкінці 2018 та на початку 2019 року (про зміну назв релігійних організацій, що перебувають під контролем агресивної держави, та про підпорядкування релігійних громад). з сучасною реальністю. Проте процедура голосування, особливо за другий проект (некритичне ставлення до змісту документа, прискорене доопрацювання, некоментування), породила досить специфічні проблеми, які заважають безперервній реалізації законодавства на практиці. Саме поспішність прийняття рішень може призвести до небажаних прорахунків у державній політиці в такій чутливій сфері, як свобода совісті та релігії. Тому важливо завершити аналіз ситуації та розрахувати ймовірні наслідки вжитих заходів.

Тому ми можемо зробити наступні висновки:

1. Надання автокефального статусу Українській Православній Церкві є подією історичного значення. Це повністю відповідає Акту про незалежність України.

2. Створення PCU є важливим, оскільки:

зміцнює національну безпеку в її гуманітарному вимірі;

дає можливість національно орієнтованій Православній Церкві стати повноцінним суб'єктом міжнародного релігійного життя;

сприяє розвитку плюралістичної моделі міжрелігійних відносин як у глобальному, так і в внутрішньому контексті;

має стати потужним генератором громадської мобілізації та консолідації.

3. Під час побудови PCU необхідно враховувати потенційні проблеми та виклики. в тому числі:

дестабілізуючий вплив Росії;

кон'юнктура геоправославних серед загальноправославних;

Незмінна активність внутрішньополітичного чинника України;
Надмірні амбіції та приватні інтереси Української Православної
Єпархії;
поспішних і половинчастих рішень у спробі модернізації та
реорганізації правової сфери соціально-конфесійних та державно-
церковних відносин.

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що коріння основних проблем українського православ'я сягають початку 1990-х років, коли незалежна Україна прагнула піти шляхом незалежності та церкви. Однак недосягнення домовленості між окремими галузями призвело до розколу, який супроводжувався політикою.

Насправді жодне велике релігійне питання не може бути вирішене без зовнішніх факторів, таких як Москва та Константинополь, а церкви України, які не визнаються православними світу, ще більше залежать від них.

На жаль, політика відіграє дуже важливу, іноді вирішальну роль у долі церкви. І якщо говорити про політичний поділ держави на кілька ворожих таборів, що є причиною нестабільного розвитку держави, то не можна забувати і про розкол у православній церкві.

Розкол між УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ веде не тільки до напружених відносин між окремими віруючими, але й до дестабілізації всієї Православної Церкви, що веде до цієї кризи та сприятливого ґрунту для розвитку та поширення різних протестантських відносин. в кращому випадку і сектантські - в гіршому течії.

Величезною проблемою сьогоденної України став так званий «руській мір» – шовіністична ідея, що склалася в провладних колах Росії, яка за допомогою церкви активно займається пропагандою культурного, політичного розвитку України. і духовні справи.

Останніми роками Україна відійшла від Росії і рухається на захід, і це хвилює Російську Федерацію, бо без України імперіалістичні плани Путіна проваляться. Відновити імперію неможливо лише за рахунок Білорусі та Казахстану.

І для вирішення цієї проблеми - всі методи підходять. Тому релігія стала засобом впливу на суспільну свідомість, висвітлюючи недоліки Заходу, як це було з гаслом радянських часів «гниючий капіталізм», хоча церква перетворила його на «гниючу мораль». Таким чином він наголошує на своїй «рятівній» ролі в українському житті, яка водночас є невід'ємною частиною «русской акції» з популяризації мови та культури.

Проблема в даному випадку полягає в тому, що УПЦ КП і УАПЦ не можуть знайти спільну мову та об'єднатися, щоб протистояти імперіалістичному вторгненню на Схід, яке фактично підтримує нинішня провладна еліта. Як зазначалося вище, усі ці православні проблеми призвели до масової кризи, що проявляється у втраті православної свідомості серед населення.

Більшість населення України просто більше не вірить жодній релігійній течії, а православна меншість, що залишилася, не може визначити, до якої церкви вони належать, не бачачи відмінностей між УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ.

Все це призводить до масового поширення неправославних і навіть нехристиянських релігійних течій. А як відомо – мова, культура, релігія – це ті чинники, які об'єднують людей. Тому не дивно, що наше суспільство не може об'єднатися під однією ідеєю.

У зв'язку з цим можна сказати, що Православ'я сьогодні надто погано розвивається, що воно поступово відмирає як християнська конфесія, бо не в змозі провести певні реформи, які могли б зробити його трохи привабливішим для суспільства.

Але навіть з багатьма проблемами можна сподіватися на краще, адже Україна поступово робить кроки до справжньої нації. Старше покоління піде в минуле, його замінять люди, які жодним чином не сприймають відновлення СРСР чи Російської імперії, тому ідея «русского міра» ворожа.

5 січня 2019 року Предстоятель Української Православної Церкви митрополит Епіфаній прибув до Константинополя для отримання автокефалії від Томосу. Потім документ був підписаний Вселенським патріархом Варфоломієм і представлений на богослужінні 6 січня.

Так завершився майже рік вирішального українського православного марафону на шляху до своєї помісної церкви.

Скандали, протистояння з представниками Московського патріархату, чвари між невизнаними українськими церквами, які мали об'єднатися – все це позаду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Концепції державно-конфесійних відносин в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/resources/goverments_doc/doc_projects/40257/.
2. «Потім все це почало підтверджуватись» - герой України розповів про зброю та терористів, що переховувались у церквах МП. Українці світу. и Р І: <https://prefiks.win/2018/07/30/potim-vse-cerpcrdzhuvatis/bogun/> (дата звернення: 17.11.2018).
3. «Церква і світ на початку третього тисячоліття». Декларація ювілейного помісного Собору УПЦ КП [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/uockp_doc/uockp_socdoc/.
4. Абламейко С. Церква Білорусі має канонічні підстави для оголошення автокефалії - архієпископ Святослав Логін. Радіо Свобода, 16 вересня 2018: <https://www.radiosvoboda.org/a/29492718.html> (дата звернення: 16.09.2018).
5. Бальжик, І. Соціальна концепція православної церкви в Україні / І. Бальжик // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць . 1994-. – – Вип. 36 . 504 с. С. 103-107.
6. Бей І. Томос для Української церкви: що ховається в деталях / магістр богослов'я. RISU (Релігійно інформаційна служба України), 5 січня 2019: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/comments/74180/ (дата звернення: 5.01.2019).

7. Влада Чорногорії домагатиметься незалежності своєї Церкви від Сербської Православної Церкви (Релігійно інформаційна служба України),
25.12.2018:https://risu.org.ua/article_print.php?id=74058&name=orthodox_relations&_lang=ua& (дата звернення: 25.12.2018).
8. Євдокимова Т. В. Взаємовідносини політики і релігії в соціокультурному просторі (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Т. В. Євдокимова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 16 с.
9. Журавський В. Релігійні чинники у політичному процесі України [Електронний ресурс] / В. Журавський // УНЦПД. – Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/religiini-chinniki-u-politichnomu-protcesi-ukraini> (10.12.2013). – Назва з екрана.
10. Загородній Ю. І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Ю. І. Загородній, В. С. Курило, С. В. Савченко. – К. : Генеза, 2004. – 144 с.
11. Зінченко А. Визволитися вірою. Життя і творчість митрополита Василя Липківського / А. Зінченко. - К., 1997.
12. Кібукевич О. Соціальна доктрина української православної церкви Київського Патріархату [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://theology.in.ua/ua/bp/bp_history/ukrainian_history/44362/.
13. Коваль І. В. Взаємодія церкви та інститутів громадянського суспільства: політологічний аналіз : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / І. В. Коваль ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2007. – 18 с.
14. Коваль І. В. Взаємодія церкви та інститутів громадянського суспільства: політологічний аналіз : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / І. В. Коваль ; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – 196 с.

15. Лубський В. І., Теремко В. І., Лубська М. В. Релігієзнавство: підручник. Київ: «Академвидав», 2002. 432 с.
16. Магазова А. 5 ознак втручання Росії у надання Томосу для України очима українських науковців. Радіо Свобода: політика, 14 листопада 2018: <https://www.radiosvoboda.org/aZ29599412.html> (дата звернення: 14.11.2018).
17. Меморандум християнських конфесій про несприйняття силових дій у міжконфесійних взаємовідносинах // Людина і світ. – 1997. – № 8. – С. 25–26.
18. Надтока Г. М. Римо-католицька церква під владою Російської імперії / Г. М. Надтока // Історія релігій в Україні: У 10 т. - Т.4. Католицизм. - К., 2001.
19. Онищук С. В. Порівняльний аналіз соціальної доктрини традиційних християнських церков в Україні в питаннях взаємодії держави і церкви / С. В. Онищук // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 4. – С. 56-65.
20. Онищук І. І. Замойський синод 1720 р.: історично-юридичний аналіз : моногр. / І. І. Онищук. – Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. – 274 с.
21. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви [відп. ред. архім. Никон (Русин)]. – К.: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. – 80 с. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://bogoslav-club.org.ua/?p=1698>. – Назва з екрану.
22. П'єцух М. Без сварок, але з сумнівом: як київський храм переходив у ПЦУ. Українська правда. 8 лютого 2019: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/02/8/7206046/> (дата звернення: 8.02.2019)

23. Патріарший і синодальний Томос надання автокефального церковного устрою православної церкві в Україні. 14.01.2019: https://www.patriarchate.org/announcements/-/asset_publisher/MF6geT6kmaDE/content/patriarchikos-kaisynodikos-tomos-choregeseos-autokephalou-ekklasiastikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-i-orthodoxonekklesian?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageId=uk-UA (дата звернення: 15.01.2019)
24. Портников В. У Росії готують громадську думку про утиски в Україні священників. Радіо Свобода: політика, 01 лютого 2019: <https://www.radiosvoboda.org/a/29746514.html> (дата звернення: 01.02.2019)
25. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України : [моногр.]. – К. : Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 272 с.
26. Рибачук М. Громадянське суспільство і церква [Електронний ресурс] / М. Рибачук // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип.5. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/pidruchnuku/21/4.pdf>. (11.01.2014). – Назва з екрана.
27. Романюк Р., Аймурзаєв С. Томос для України. Що буде з церквою після отримання автокефалії. Українська правда, 11 жовтня 2018. и ^ : <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/10/11/7194896/> (дата звернення: 11.10.2018)
28. РПЦ в Україні: названа кількість священників, які втекли у Росію. Народний оглядач. 17.01.2019 URL: <https://www.ar25.org/article/rpc-v-ukrayini-nazvana-kilkist-svyashchenyiv-yaki-vtekly-urosiyu-novyny-sogodni.html> (дата звернення: 17.01.2019).

- 29.Саган О. Соціальна доктрина Російського православ'я: чи буде два кроки назад ? / О. Саган // Українське релігієзнавство. – 2002. – № 23. – С. 14-24.
- 30.Синовітц Р. Православне розлучення України й Росії дає надії Македонській церкві на Балканах. Радіо Свобода, 19 жовтня 2018: <https://www.radiosvoboda.org/a/29551284.html> (дата звернення: 20.10.2018).
- 31.Спосіб життя православного віруючого / Ю. Недзельська // Українське релігієзнавство. – – № 46. – С. 135-146.
- 32.Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор : учеб. пособие / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон ; сокр. пер. с англ. А. С. Богдановского, Л. А. Галкиной ; под. ред. М. В. Ильина, А. Ю. Мельвиля. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 538 с.
- 33.Средства содержания церковных школ // Записка о церковных школах. - Приложение 1. - Б.м. - Б.г.
- 34.Статистичний звіт Державного комітету України у справах національностей та релігії за 2013 рік. – 2014. – Форма №1. – 48 арк.
- 35.Стратегія розвитку Харківсько-полтавської єпархії УАПЦ [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт релігійно-інформаційної служби України – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/uaoc_doc/34046/.
- 36.Суббота С. Помісна церква і психічне здоров'я української політичної нації. Українська правда, 10 січня 2019. и ^ : www.pravda.com.ua/columns/2019/01/10/7203395/ (дата звернення: 10.01.2019)
- 37.Тальберг Н. История церкви. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rrotov.org/libr_min/t/talberg/talb.24.
- 38.Томос про автокефалію: що це означає для українців. 24 канал, 6 січня 2019. и ^ :

- https://24tv.ua/avtokefalna_tserkva_v_ukrayini_shho_tse_ta_shho_zminit_avtokefaliya_v_ukrayini_n955311 (дата звернення: 6.01.2019)
39. Україна-2013: державно-конфесійні відносини // Національна безпека і оборона. – 2013. – № 1 (138). – 68 с.
40. УПЦ КП може відмовитися від об'єднання з УПЦ МП [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : <http://dt.ua/UKRAINE/upc-kp-mozhe-vidmovitisya-vid-ob-yednannya-z-upc-mp-140747.html> (31.03.2014). – Назва з екрана.
41. Хмільовська О. Основні тенденції розвитку православ'я в Україні в контексті національної безпеки / О. Хмільовська // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4. – С. 66.
42. Худоба Н. Духовно-релігійна складова державотворення України / Н. Худоба // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2009. – № 2. – С. 298–306.
43. Центральний державний історичний архів у м. Києві. - Ф.1191. - Оп. 5. - Спр. 2. - Арк. 1; Деятельность духовенства во время еврейского погрома // Церковно-общественный вестник. - 1881. - № 91.
44. Чельцов М. Единоверие за столетний период существования его в Русской церкви / М. Чельцов // Миссионерское обозрение. - 1900. - Июль - август.
45. Черній А. М. Релігієзнавство. Київ: «Академвидав», 2003. 352 с.
46. Чорноморець Ю. Церкви і політика: вибори 2002 року / Ю. Чорноморець [Електронний ресурс] // Контексті. – 2002. – № 2 (14). – Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/tserkvi-i-politika-vibori-2002-roku> (11.01.2014). – Назва з екрана.
47. Чурилова К. \$65 тисяч у РФ: спиритного священника Московського патріархату спіймали на гарячому. ZAXID.NET, 5 березня 2018: https://zaxid.net/tserkovnosluzhittel_upts_mp

namagavsya_vivezti_do_moskvi_65_tis_u_spetsvagoni_n1450713 (дата звернення: 17.10.2018)

48.Що таке Томос в релігії та як він виглядає. 24 канал, 17 грудня 2018.

и ^ :

https://24tv.ua/tomos_dlya_ukrayini_shho_take_tomos_v_religiyi_poyas_nennya_prostim_i_slovami_n1045244 (дата звернення: 17.12.2018).

49.Яцишин У. Роль церкви і духовенства у виборчому процесі України / У. Яцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011. – Вип. 23. – С. 128–133.